

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ביחודא שלים בשם כל ישראל

מרי"ה ניהרה

מוקדש לעילוי נשמת

אבי מו"ר ועט"ר רבי משה בן רבקה ז"ל אביחצירא

נלב"ע ליל כ"ו אב ה'תשפ"ה

תנצב"ה

קובץ גנוזות ומכתבי רבנים מאמרים וחיידושים ביאורים וקושיות בענינים שונים
לתגובות הערות והארות אפשר לשלוח לכתובת רחוב תאשור 6 ג' - עפולה או לכתובת דוא"ל:

rantorah@gmail.com טלפון: 0527727591

עורך ומחבר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט

שותף בחומר התורני הרה"ג מרדכי אלמקיים שליט"א מח"ס "ויכתוב מרדכי" נתיבות

גליון מס' 974

שמיני עצרת-ש"ת-ה'תשפ"ו

תוכן ענינים

מח"ס אדבר דבר
עיה"ק ירושלים תובב"א

עוד קושיות ותירוצים בעניני חג הסוכות

*

הרה"ג יוסף טולידאנו שליט"א
רבה של קרית ביאליק

החגים נגמרים – הקשר מתחזק

*

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניהרה
עפולה ת"ו

עם ישראל במדבר ואיך וכו' לנסים ואיך זוכים היום

*

נר חנוכה בפלג המנחה בערב שבת קודש

*

שריקה באשה ערוה

*

מכתב על קונטרס "תיקון החרדה" עם כמה בירורים עליו

*

הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

מח"ס "גם אני אודך"
ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

חקירות על חג הסוכות בעתות מלחמה

*

מדור מכתבים למערכת

*

מדור תמונות למערכת

הרה"ג רועי יואל מרשי שליט"א
מח"ס אוצר דין רובו ככולו
מגדל העמק

הבטחת, תקיים!!!
הרהורים לאחר יום כיפור

*

שמיני עצרת
"משל למלך שאמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה"
מדוע לא סעודה גדולה?

*

קשה עלי פרידתכם ללא התורה
אך עם התורה אין שום פרידה

*

הרה"ג יצחק פרץ שליט"א
מקסיקו סיטי

דין מלא בכוס של ברכה

*

ברכת אליהו
(דרשות על פרשת השבוע)
לרב אליהו דוויד הכהן זצ"ל זיע"א
(שיצא לאור לפני כ 250 שנה)

פרשת וזאת הברכה

*

הרה"ג שמואל דוד שליט"א
רבה של עפולה

חג הסוכות – שני חגים משולבים

*

הרה"ג אברהם דוד ברנד שליט"א

הרה"ג רועי יואל משדי שליט"א
מח"ס אוצר דין רובו ככולו
מוגדל העמק

הבטחת, תקיים!!!

הרהורים לאחר יום כיפור

הנה נמצאים אנו בימי השמחה, בחג סוכות, בצילא דמהימנותא. כאשר האוירה כעת קצת משוחררת יותר ביחס לימים הנוראים שעברו עלינו לטובה ולחיים טובים. ואמנם, עלינו לזכור, שכולנו עמדנו בתפילת נעילה, וזעקנו בכל לבנו, "קראתי בכל לב ענני ה', חוקיך אצורה", וכל יהודי קיבל על עצמו איזה קבלה טובה לקראת השנה החדשה. והנה ישנם כאלה שהיצר בא אליהם כעת, לאחר שעברו ימי הדין, ומנסה להשכיח מהם את הקבלה והחיוזק שקיבלו על עצמם לכבוד ה' יתברך. ובכדי להבין כמה מסוכן וחמור הדבר שלא לשכוח את מה שהבטחנו לה' יתברך, יבא הסיפור הבא וימחיש לנו מעט.

סח ת"ח מבני ברק, בשם בנו של אחד האדמו"רים, פעם פגש בנו של הרבי בחילוני קשיש, נכה. משותק בפלג גופו התחתון, מתנהל על כיסא גלגלים. בראותו את בן הרבי, נזכר בשורשיו, "אל תראה אותי כך, אני יודע יהדות מהי". וסיפר את סיפורו: בבית חרדי גדל, לפני תקופת השואה האיומה, ונסחף באווירת התקופה. כשראה אביו שהוא עומד לאבדו ר"ל, ביקשו בקשה אחת: "בוא איתי אל הרבי מבעלז". למרות שנחרצת היתה דעתו לשנות אורחותיו, לא יכול היה לסרב לאביו לבקשה זו.

עמדו בתור, שהתקדם לאיטו. לפניהם קירטע נכה על קביים. בהגיעו אל הרבי נשבר קולו מבכי עקב נכותו ברגליו. ברכו הרבי ברפואה שלימה, ולנגד עיניהם ארע הנכה הזדקף, שמת את קביו, הניחם ליד הקיר ויצא קוממיות על רגליו.

הגיע תורם. הרבי לא נזקק להסברים. מבט אחד הבהיר לו את המצב. "אני מבקש ממך דבר אחד", אמר, "שתשמור שבת". דבר אחד, לכך הסכים. "אבל", הוסיף הרבי. "דע לך, שאם לא תשמור את השבת, הקביים האלו מחכות לך!" הנער הבטיח, והתכונן לקיים.

ואכן, פרק עול מצוות והסתאב בכל העבירות, לבו היה טרף ואטום. פרט לאחת, שבת שמר. גם בסערת מלחמת העולם שפרצה, גם בערבות סיביר אליהן הוגלה, וגם כשעלה לארץ הקודש, תמיד הקפיד על שמירת שבת. לצערנו הרב חניך את משפחתו שהקים בארץ על אדני החילוניות ה' ירחם, אך כשלעצמו שמר שבת.

מלחמת ששת הימים פרצה, חבלי ארץ שוחררו, החלה נהירה לסיני. הבנים באו ובישרו: "יש הרשמה לטיול מאורגן בן עשרה ימים!" והוא טוען לעומתם, "שבת!" סעו אתם, אני נשאר. אמרו: "אבא, בלאו הכי אינך שומר לא כשרות ולא כלום, דוקא שבת? כולם נוסעים, ואתה תישאר בבית!?"

ובאמת, מה יכול היה לומר? לבו היה אטום רחמנא לצלן, אישר את הצטרפותו. טיילו במרחבי סיני, ועשו שבתם חול. מיד שחילל את השבת הראשונה, מעד ונפל מצוק, ונקע את חוט השדרה. שותק ממותניו ולמטה. וכפי שאמר לו הרבי: "אם לא תשמור את השבת, הקביים מחכות לך!" מאותה שבת, הראשונה שחילל, רתוק הוא לכיסא הגלגלים ולקביים... הבטיח ולא קיים...

שלא נהיה חלילה כמו אותו יהודי, שהבטיח אך לא קיים...

הבטחנו, זעקנו בכל לבנו בתפילת נעילה - "ענני ה' חוקיך אצורה", נשמור את חוקיך, נעשה את רצונך...

לא נאכזב, לא נחלל מוצא פינו, נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. פתקא טבא לכם ולכל בני ביתכם. אמן.

*

שמיני עצרת "משל למלך שאמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה" מדוע לא סעודה גדולה?

א[הנה ענינו של שמחת תורה מבואר בסוכה (נה ע"ב), משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו, עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו, עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך.

וכבר הקשו, מדוע דוקא סעודה קטנה, למה לא סעודה גדולה?

והנראה בזה בס"ד, בהקדים מה שראיתי בס' מצווה ועושה (עניני בר מצוה), מדוע החופשיים (ה' יחזירם בתשובה) עורכים בר מצוה בקול רעש גדול ובהוצאות מרובות מאד. ואילו החרדים לדבר ה' מסתפקים בהוצאות קטנות יותר. וביאר, משום שלצערנו, אצל חלק מהרחוקים מהמצוות, כל הבר מצוה איננה אלא ביום הגיעו לשנת י"ג, שאז הנער הזה מניח התפילין במעמד רב רושם, ולאחר מכן מניחן בארון ר"ל. ואם כן, עיקר הבר מצוה שלו מסתכמת באותו יום דוקא, ולפיכך עושים זאת ברעש גדול ובהוצאות מופרזות באותו יום, שזהו כל הבר מצוה לדידם, ה' ירחם. אך לדין שהנער מניח את התפילין מעתה לכל ימי חייו, אם

¹ ועמד בזה גם הגר"ח פרידלנדר.

עול התורה, לימודה, והשמחה בה - נתדבק בה' תמיד ולא נתנתק ממנו כלל, ומשום שהתורה תלויה אותנו כל השנה, ומכחה אנו זוכים להתדבק בו יתברך לנצח, וממילא לא להפרד מה' כלל, וכמבואר בדברי מרן הגר"ח מוואלוז'ין בנפש החיים שער ד פ"ו בתוה"ד: "...ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה, היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה, ובזה הוא דבוק בו יתברך ממש כביכול, כי הוא יתברך ורצונו חד כמו שכתוב בזוהר, וכל דין והלכה מתורה הקדושה, הוא רצונו יתברך שכן גזרה רצונו שיהא כך הדין, כשר או פסול טמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי. וגם אם הוא עסוק בדברי אגדה שאין בהם נפקותא לשום דין, גם כן הוא דבוק בדבורו של הקב"ה וכו'.

וכיוצ"ב שמעתי לבאר בשם בעל הדברי יציב מצאנו קלויזנבורג, שמשל הוא לאדם חולני מאד שהיה מתרפא דבר יום ביומו ע"י שכונו הרופא. לימים ראה ששכנו הרופא עומד להעתיק את דירתו ולהתרחק ממנו, אמר לו החולה, היאך תעזובני, ומה יהא עלי מעתה. השיב לו הרופא, הנה עד עתה הייתי נותן לך תרופה מקומית לכל כאב שהתעורר אצלך, ואולם כעת הנני משאיר אצלך שיקוי ותרופה נפלאה, שהיא בעצם תרופה מיוחדת וכוללת לכל סוגי המחלות ולכל סוגי הפצעים. כך שבאמצעות תרופה זו אשר הכנתי לך, והנני נותנה לך כעת, אין אתה מרגיש בחסרוני. ע"כ. וזהו שאומר הקב"ה, קשה עלי פרידתכם, אזי בואו קחו את שמיני עצרת, ולא תרגישו בשום חסרון. היות והיא התרופה לכל החולאים למיניהם. שבכח התורה לחבר אותנו להקב"ה, ולרפאות אותנו מכל תחלואי הזמן. כלומר, "קשה עלי פרידתכם" אם תעזבו את התורה... אך אם ימשיך דף הגמרא ללוות אתכם, הרי שגם אתם אינכם נפרדים ממני כלל. (ובס' טירת כסף על המועדים הוספנו בזה עיי"ש).

ג] ומעתה, לאחר שנתבאר שבשמחת תורה אנו מקבלים עלינו להגות בתורה מחדש, להעמיק בה ולהתדבק בה, וחלילה אין אנו משאירים את התרוממות הנפש של החגים מאחור, אלא אדרבא לוקחים אותם עמנו אל תוך ימות החולין כאמור. על כן יתבאר נפלא מאד מדוע עושים בדוקא סעודה קטנה ולא גדולה, היות וסעודה גדולה לעיתים מרמזת על השמחה המצטמצמת ליום זה בלבד ותו לא, ועל כן עושים בדוקא סעודה קטנה המסמלת שכעת רק הננו מתחילים ללמוד התורה מחדש, ועוד נעלה ונתעלה בעמל התורה.

*

אמר להם הקדוש ברוך הוא, מכיון שקבלתם עליכם עול תורה שניתנה בעצרת להיות עמל ויגע בה כל צרכיכם, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם, ואין החטא נזכר לפני, לפי שהתורה מכפרת עליכם.

כן, כל המעלה איננה אלא שביום זה רק 'התחיל' להניח, אך עדיין ממשיך להניח לאחר מכן כל חייו, וכיון שהשמחה במצות התפילין נמשכת לכל ימי חייו, היינו שענין ה'בר מצוה' נמשך בעתיד כל הזמן, לפיכך אין עושים את הבר מצוה בקול רעש גדול ובהוצאות מופרזות, שהרי השמחה נמשכת גם בעתיד, ואינה נגמרת ביום זה, וחגיגת בר מצוה בהוצאה מרובה וברעש גדול שייכת בעיקר כאשר שמחת הבר מצוה מתחילה ומסתיימת ביום זה כאמור.

ב] והנה עוד יש להקדים מדברי רש"י בפרשת אמור (ויקרא כג לו) על הפסוק 'ביום השמיני... עצרת היא...' וז"ל: עצרת היא - עצרתי אתכם אצלי. כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להפטר, אמר, בני בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם. (ומקורו במדרש ויקרא רבה. ועי' רמב"ן ויקרא כג לו).

וכבר הקשו העולם, וכי מה יעזור להמתיק את קושי הפרידה אם יתעכבו עוד "יום אחד". הלא אדרבא, הדביקות הנוספת והעמקת הקשר באמצעות יום נוסף תגדיל את האהבה ותכביד את קושי הפרידה. ועמדו על זה רבים.

ואולם, הביאור בזה, שאין זה פרידה כדרך הנפרדים כאשר כל אחד הולך לדרכו, אלא פרידה זו דוקא מתוך יום 'שמחת תורה', כאשר אנו שמחים בתורה ומקבלים עלינו ללמודה ולקיימה, וכפי שאומרים בתחילת ההקפות: שבכח הקפות אלו... ונהיה מוקפים מתורה ומצות מבית ומחוץ, ונדבק בך ובתורתך תמיד. וכן בסיום ההקפות אומרים: ...והרי אנחנו מתחרטים על אשר נתרשלנו מלעסוק בתורתך הקדושה... השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך... ותזכנו לעסוק בתורה לשמה ללמוד וללמד לשמור ולעשות... ותחננו מאתך חכמה בינה ודעת לחדש חידושים רבים אמיתיים...

וכיון שפרידה זו באה מתוך שמחת התורה, אזי באמצעות לימוד התורה אנו בעצם זוכים ליקח את אותו "יום אחד" שהוסיף לנו הקב"ה, ואת אותה "סעודה קטנה" שייחד לנו הקב"ה, הוא שמיני עצרת, וממשיכים אותו גם לימות החורף ולכל ימות השנה², ובזה הננו מדגישים, שבכח קבלת

² ובזה יש ליישב מה שהקשה בס' שם משמואל (מועדים, שמיני עצרת ושמחת תורה, תרע"ג), מדוע אין בשמיני עצרת ובחג השבועות שום מצוה מעשית, אלא שביתה ממלאכה לבד. עיי"ש.

ולהאמור, יש לומר שהקבלה שהננו מקבלים עלינו להתמיד בתורה, הן בשמיני עצרת - שמחת תורה כאמור, והן בחג שבועות, אין לך מעשה גדול מזה. [וכידוע גם בשבועות כן הוא הדבר, כדאיתא בירושלמי ראש השנה (פ"ד הי"ח), ר' משרשיא בשם ר' אידי, בכל הקרבנות כתיב חטא, ובעצרת אין כתיב חטא (מוספי רגלים כתיב בשעיר חטא - 'ושעיר חטאת אחד ושעיר עזים אחד חטאת לכפר', מלבד בעצרת כתיב 'שעיר עזים אחד לכפר עליכם'. פני משה). אמר להן הקדוש ברוך הוא, מכיון "שקיבלתם עליכם עול תורה", מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם. ובטעם הדבר כתב בקרבן העדה וז"ל: שבכל שנה בעצרת, הוא כיום אשר עמדנו לפני הר סיני, ומקבלים התורה מחדש, וכדארי"י אי לאו האי יומא וכו', הלכך אין שם חטאת ביום הזה. ע"כ. ובפני משה ביאר וז"ל:

קשה עלי פרידתכם' ללא התורה אך עם התורה אין שום פרידה

א ענינו של שמחת תורה מבואר בסוכה (נה ע"ב), משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו, עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו, עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך.

וברש"י בפרשת אמור (ויקרא כג לו) על הפסוק 'ביום השמיני... עצרת היא...' כתב בנוסח שונה, וז"ל: עצרת היא - עצרתי אתכם אצלי. כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להפטר, אמר, בני בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם. (ומקורו בויקרא רבה. ועי' רמב"ן ויקרא כג לו).

וכבר הקשו העולם, וכי מה יעזור להמתיק את קושי הפרידה אם יתעכבו עוד "יום אחד". הלא אדרבא, הדביקות הנוספת והעמקת הקשר באמצעות יום נוסף תגדיל את האהבה ותכביד את קושי הפרידה. ועמדו על זה רבים.

ואולם, הביאור הזה, שאין זה פרידה כדרך הנפרדים כאשר כל אחד הולך לדרכו, אלא פרידה זו דוקא מתוך יום 'שמחת תורה', כאשר אנו שמחים בתורה ומקבלים עלינו ללמודה ולקיימה, וכפי שאומרים בתחילת ההקפות: שבכח הקפות אלו... ונהיה מוקפים מתורה ומצות מבית ומחוץ, ונדבק בכך ובתורתך תמיד. וכן בסיום ההקפות אומרים: ...והרי אנחנו מתחרטים על אשר נתרשלנו מלעסוק בתורתך הקדושה... השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך... ותזכנו לעסוק בתורה לשמה ללמוד וללמד לשמור ולעשות... ותחננו מאתך חכמה בינה ודעת לחדש חדושים רבים אמיתיים...

וכיון שפרידה זו באה מתוך שמחת התורה, אזי באמצעות לימוד התורה אנו בעצם זוכים ליקח את אותו "יום אחד" שהוסיף לנו הקב"ה, ואת אותה "סעודה קטנה" שייחד לנו הקב"ה, הוא שמיני עצרת, וממשיכים אותו גם לימות החורף ולכל ימות השנה³, ובזה הננו מדגישים, שבכח קבלת

³ ובזה יש ליישב מה שהקשה בס' שם משמואל (מועדים, שמיני עצרת ושמחת תורה, תרע"ג), מדוע אין בשמיני עצרת ובחג השבועות שום מצוה מעשית, אלא שביתה ממלאכה לבד. עיי' שם.

ולהאמור, יש לומר שהקבלה שהננו מקבלים עלינו להתמיד בתורה, הן בשמיני עצרת - שמחת תורה כאמור, והן בחג שבועות, אין לך מעשה גדול מזה. [וכידוע גם בשבועות כן הוא הדבר, כדאיתא בירושלמי ראש השנה (פ"ד ה"ח), ר' משרשיא בשם ר' אידן, בכל הקרבנות כתיב חטא, ובעצרת אין כתיב חטא (מוספי רגלים כתיב בשעיר חטא - 'ושעיר חטאת אחד ושעיר עזים אחד חטאת לכפר', מלבד בעצרת כתיב 'שעיר עזים אחד לכפר עליכם'. פני משה). אמר להן הקדוש ברוך הוא, מכיון 'שקיבלתם עליכם עול תורה', מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם. ובטעם הדבר כתב בקרבן העדה וז"ל: שבכל שנה בעצרת, הוא כיום אשר עמדנו לפני הר סיני, ומקבלים התורה מחדש, וכדאר"י אי לאו האי יומא וכו', הלכך אין שם חטאת ביום הזה. ע"כ. ובפני משה ביאר וז"ל: אמר להם הקדוש ברוך הוא, מכיון שקבלתם עליכם עול תורה שניתנה בעצרת להיות עמל ויגע בה כל צרכיכם, מעלה אני

עול התורה, לימודה, והשמחה בה - נתדבק בה' תמיד ולא נתנתק ממנו כלל, ומשום שהתורה תלווה אותנו כל השנה, ומכחה אנו זוכים להתדבק בו יתברך לנצח, וממילא לא להפרד מה' כלל, וכמבואר בדברי מרן הגר"ח מוואלוז'ין בנפש החיים שער ד פ"ו בתוה"ד: ...ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה, היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה, ובזה הוא דבוק בו יתברך ממש כביכול, כי הוא יתברך ורצונו חד כמו שכתוב בזוהר, וכל דין והלכה מתורה הקדושה, הוא רצונו יתברך שכן גזרה רצונו שיהא כך הדין, כשר או פסול טמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי. וגם אם הוא עסוק בדברי אגדה שאין בהם נפקותא לשום דין, גם כן הוא דבוק בדבורו של הקב"ה וכו'.

וכיוצ"ב שמעתי לבאר בשם בעל הדברי יציב מצאנו קלויזנבורג, שמשל הוא לאדם חולני מאד שהיה מתרפא דבר יום ביומו ע"י שכנו הרופא. לימים ראה ששכנו הרופא עומד להעתיק את דירתו ולהתרחק ממנו, אמר לו החולה, היאך תעזובני, ומה יהא עלי מעתה. השיב לו הרופא, הנה עד עתה הייתי נותן לך תרופה מקומית לכל כאב שהתעורר אצלך, ואולם כעת הנני משאיר אצלך שיקוי ותרופה נפלאה, שהיא בעצם תרופה מיוחדת וכוללת לכל סוגי המחלות ולכל סוגי הפצעים. כך שבאמצעות תרופה זו אשר הכנתי לך, והנני נותנה לך כעת, אין אתה מרגיש בחסרוני. ע"כ. וזהו שאומר הקב"ה, קשה עלי פרידתכם, אזי בואו קחו את שמיני עצרת, ולא תרגישו בשום חסרון. היות והיא התרופה לכל החולאים למיניהם. שבכח התורה לחבר אותנו להקב"ה, ולרפאות אותנו מכל תחלואי הזמן.⁴

עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם, ואין החטא נזכר לפני, לפי שהתורה מכפרת עליכם].

עוד יש ליישב מה שהעיר עוד בשם משמואל (שם, תרע"ב), ובהקדים דברי זקינו הגה"ק מקוצק, שענין שמחת התורה הוא על מה שנלמד להבא, כי על לשעבר מי הוא זה שיכול לומר שכבר למד. עכ"ל. ומעתה, יש להבין מה שייך לשמוח בשמחת התורה על מה שילמד להבא, והרי אל יתהלל חוגר כמפתח. ע"כ. ולהאמור, יתבאר היטב, שאף שהשמחה היא על להבא, מ"מ אין זה רק על עצם הלימוד, אלא שמחת הלימוד שקיבלנו על עצמינו ללמוד בעתיד, ממילא זוכים כבר מעתה שאין אנו נפרדים מהבורא יתברך. (אך עצם דבריו לא זכיתי להבין, דלכאורה בודאי שהשמחה היא גם על מה שזכינו עד עתה להגות בתורת ה').

⁴ והיא ההגנה היחידה כנגד היצר הרע, וכמבואר בקידושין (ל ע"ב), בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. וכתב רבינו הרמח"ל בס' מסילת ישרים פרק ה, וז"ל: כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו וכו', והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא למה זה דומה, לחולה שדרש ברופאים והכירו חליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא, מבילתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, יניח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי, כן הדבר הזה. כי אין

"קשה עלי פרידתכם" אם תעזבו את התורה... אך אם ימשיך דף הגמרא⁵ ללוות אתכם, הרי שגם אתם אינכם נפרדים ממני כלל...

קשה עלי 'פרידתכם' ממני אך אני אינני נפרד מכם

[ב] והנה יש לעמוד על דקדוק הלשון - קשה עלי 'פרידתכם', דלכאורה, היה צריך לומר, קשה עלי 'פרידתנינו', היינו שנפרדים אנו זה מזה. ומהו הלשון פרידתכם, דמשמע שענין הפרידה אינו אלא מצד ישראל. וכבר עמדו ע"ז.

והנראה בזה בס"ד, שאכן, הקב"ה בא לומר לנו, שהוא יתברך, מצידו, לעולם לא נפרד מאתנו, ולכן לא אמר 'פרידתנינו' לכלול גם אותו יתברך בענין הפרידה, אלא החשש הוא שיהיה רק 'פרידתכם' מצידכם בלבד, כלומר שיהיו קצת מעם ישראל שיתקררו לאחר הימים הנעלים הללו. ועל כן - אומר הקב"ה - בכדי שגם אתם לא תפרדו ממני כשיגיעו ימי החולין, אזי "עכבו עמי יום אחד" ותחגגו עמי את שמיני עצרת שמחת תורה, ובאמצעות לימוד התורה והשמחה בה, נתדבק ביחד תמיד ולא נתנתק זה מזה, דקוב"ה ואורייתא וישראל חד הן. והיינו בכח הלימוד תורה שילווה אותנו כל השנה, גם אנו לא נפרד ממנו לעולם, כאשר יגיעו ימי החורף השגרתיים הבאים עלינו לטובה.

ויתבאר עוד ע"פ דברי המדרש (שמות רבה, פרשת תרומה פר' לג), עה"פ ויקחו לי תרומה, וז"ל, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, מכרתי לכם תורת, כביכול נמכרתי עמה, שנאמר ויקחו לי תרומה. משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו, אמר

מי שמכיר בחולי היצר הרע ובכחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה. מי איפא יניחה ויקח מה שיקח זולתה ויחיה, ודאי שחושך החומריות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה, והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת. אך אם הוא עוסק בתורה, בראותו דרכיה, ציויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאלי יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב. והוא מה שאמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבתי): הלא, אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירו למוטב. עכ"ל.

⁵ [מסופר על הגר"א שר ראש ישיבת סלבודקה, שבשנה האחרונה לחייו, באמצע ההקפות, הפסיק את הריקודים, ואמר רעיון עצום, הנה יש לשאול, הרי במשך ימי החג מקיפים עם הדי' מינים את הספר תורה, ללמדך שמרכז עולמינו הוא הספר תורה ולפיכך כל העם סובב מסביבו. שהרי ד' מינים רומזים לכל חלקי העם כידוע מדברי חז"ל. לומר, שכל העם (ביודעין ובלא יודעין) קשורים ומחוברים לספר התורה. ומעתה יש לשאול - מה הענין שבשמחת תורה לוקחים את כל ספרי התורה ומסתובבים סביב שולחן ריק? ואולם, בשמחת תורה אנו לוקחים את הספרי תורה עצמם ומסתובבים עמם סביב לסטנדר... מסביב לספסלי בית המדרש שלומדים בהם גמרא... לומר לך, גם אם היו ספרי תורה רבים מאד - אך חלילה לא היה תורה שבעל פה - כל הספרי תורה שבעולם לא היו מושיעים אותנו. כי אין אומתינו אומה אלא בתורתיה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה... וזהו שמחת תורה - החג של התורה שבעל פה.]

לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, "אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך, קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר ועשו לי מקדש". ע"כ.

והיינו בכל מקום ש"אתם הולכים", בית אחד עשו לי שאדור בתוכו וכו', כי הקב"ה מצידו אינו הולך ואינו נפרד מאתנו כלל, וכל החשש שיהיו מאתנו שיפרדו ממנו ח"ו לאחר הימים הקדושים הללו. וזהו ענין 'פרידתכם' מצידכם בדוקא. ואף על פי כן, באמצעות ה"בית אחד" - בית של תורה, ו"יום אחד" - יום שמחת תורה, נשאר דבוקים בו לנצח.

מדוע בסיום שאר החגים לא מצינו עצרת 'עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם'

[ג] והנה נא הואלתי לדבר, אמרתי ליישב בזה עוד מה שהקשה בעל נתיבות המשפט הגאון מליסא, בספרו נחלת יעקב פרשת אמור (כג ד), דהנה יש להבין מדוע אין עושים עצרת גם בסיום חג הפסח, שהרי גם בזה שייך הטעם הנ"ל "כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להפטר, אמר, בני בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם". וכן ראיתי שהעיר יתירה מזו בס' שם משמואל (שם), מדוע לא מצינו כן גם בשאר המועדים, שהרי כולם אהובים וגורמים לישראל דביקות באביהם שבשמים.

ולהאמור, יש ליישב קצת, שהרי נתבאר שאין הכונה שהקב"ה יפרד מאתנו, אלא כל החשש שיהיו מאתנו שיפרדו ויתרחקו ממנו ח"ו לאחר הדביקות של הימים הקדושים הללו בהם זכינו לקרבתו יתברך, ואם כן, כל זה יתכן רק לאחר ימים רבים מאד שבהם נתעלינו יותר ויותר, מר"ח אלול עד סוכות, כלומר, דוקא לאחר העליה הגדולה והממושכת, ישנו חשש שמא תהיה ירידה גדולה ח"ו⁶, וכעין מה שמצאנו למרן החיד"א בס' חומת אנך בפרשת כי תבא, עה"פ 'והיית רק למעלה', שכתב בשם הראשונים, שהברכה היא שלא יעלה עליה רבה, מעל דמעל, ומשום שאחריה עלולה להגיע ירידה, ולכן 'והיית רק למעלה', 'רק' מיעוט

לא להשבר מנפילות

⁶ וראיתי בס' לקט רשימות (בעניני תפילה) עמ' קטו, מהמשגיח דליקווד הגה"צ רנ"מ וואכטפויגל זצ"ל, שאמר, שהנה הימים הנוראים הינם ימים של אור, זמן שמקבלים קבלות ומתקרבים לה', אבל צריך לדעת יסוד גדול ונורא, "והמכשלה הזאת תחת ידך" (ישעיה ג ו). ישנם כאלה שיהיו להם ימים של ירידה. והיסוד הוא לא להבהל מנפילה! שבע יפול צדיק וקם. ויעוויי"ש עוד (בעמ' קטז), בענין הזהירות שלא להבהל ולפחד ממצב של נפילה. "ואפשר ליפול אלף פעמים ועדיין להשאר צדיק". שבע יפול צדיק וקם. ואמנם כ"ז בתנאי שלא מתייאש מעצמו, אך כאשר מיואש מעצמו זוהי הסכנה הגדולה. עיי"ש.

בעצרותיכון. אבל שביעי של פסח, שלא נאמר בו עצרת לכם, אלא לה' אלקיך, לא נקרא עצרת).

והיה מקום להוסיף בזה גבי חג שבועות, דהנה עיקר הטעם של שמיני עצרת, משום ש'קשה עלי פרידתכם' וכו', ולפיכך בכח קבלת התורה מחדש בשמחת תורה, אנו זוכים להתדבק בו יתברך לנצח, ולא להפרד מה' כלל, כאמור. ואם כן, זהו גופא גם הענין בשבועות, כדאיתא בירושלמי ראש השנה (פ"ד ה"ח), אמר להן הקדוש ברוך הוא, מכיון "שקיבלתם עליכם עול תורה", מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם. (ובטעם הדבר כתב בקרבן העדה וז"ל: שבכל שנה בעצרת, הוא כיום אשר עמדנו לפני הר סיני, ומקבלים התורה מחדש, וכדאר"י אי לאו האי יומא וכו', הלכך אין שם חטאת ביום הזה. ע"כ. ובפני משה ביאר וז"ל: אמר להם הקדוש ברוך הוא, מכיון שקבלתם עליכם עול תורה שניתנה בעצרת להיות עמל ויגע בה כל צרכיכם, מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מימכם, ואין החטא נזכר לפני, לפי שהתורה מכפרת עליכם). ומעתה, כיון שגם שבועות הוא דוגמת שמיני עצרת - שמחת תורה, שבכח קבלת התורה אין כאן שום פרידה, על כן ל"ק כלל מדוע אין עושים בשבועות כשמיני עצרת, שאכן הוא אותו ענין ואותה עשיה, היינו קבלת התורה מחדש כאמור.]

הרה"ג יצחק פרץ שליט"א מקסיקו סיטי

בס"ד, סוכות תשפ"ז

דין מלא בכוס של ברכה

הנה איתא בברכות (נ"א ע"א): א"ר זירא א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא, עשרה דברים נאמר בכוס של ברכה, טעון: הדחה, ושטיפה, חי, ומלא, עיטור, ועיטוף, נוטלו בשתי ידיו, ונותנו בימין, ומגביהו מן הקרקע טפח, ונותן עיניו בו, ויש אומרים אף משגרו במתנה לאנשי ביתו. אמר רבי יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד: הדחה, שטיפה, חי ומלא... א"ר יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה. ר' יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא.

[ונחלקו הראשונים בביאור דברי ר' יוחנן, ולמעשה איזה מהדינים נוהגים. אמנם לכו"ע דין מלא נוהג למעשה, והארכת בזה במאמר מיוחד לסוגיא זו.]

ובירושלמי ברכות (פ"ז הל' ה'): אמר רב אחא, שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה, מלא, עיטור, ומודת. ושלשתן בפסוק אחד, נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'. שבע עיטור, רצון מודת, מלא כמשמעו. א"ר חנינא, אם עשיתה כן מה

הוא, שלא תעלה כל כך, ובזה דוקא יהיה לך קיום, שכשהאדם אינו עולה הרבה מאד, סימן טוב לו שיתמיד ויתקיים במעלות לאחר מכן. וכלפי זה כתיב 'הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה', דכיון שיהיה מעלה מעלה, ודאי ירד, שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. [וכן כתב עוד בס' פני דוד פרשת לך לך (בראשית ג כב), עה"פ והפריתי אותו והרביתי אותו במאד מאד שנים עשר נשיאים יוליד וכו'. ופירש"י, נשיאים כעננים וכו'. וביאר, ע"פ יסוד הדברים האמורים, שעליה למקום גבוה מאד מביאה בעקבותיה ירידה, ועל כן זהו שאומר, והפריתי אותו והרביתי אותו במאד מאד, שהוא מעלה העליונה, מעל דמעל, ועל ידי כן י"ב נשיאים כעננים יוליד, והיינו שלא יתקיימו].

ואם כן, דוקא לאחר חודש אלול והימים הנוראים, ולאחר שמחת החג, שהיתה עליה גדולה למקום גבוה מאד, אזי ישנו חשש שתהיה ירידה כאמור, וכיון שישנו חשש של ירידה וריחוק מה' ח"ו, על זה אומר הקב"ה, 'קשה עלי פרידתכם' ממני! החזיקו בעץ החיים! הזהרו שלא לרדת וליפול! וכמו שכתב החיי אדם (כלל קמג), שיהיו כל ימי השנה אצלו כמו ימים נוראים, רק שבימים הנוראים ראוי לאדם להשגיח יותר ויותר על מעשיו. ומשא"כ בפסח ושבועות, שאצל חלק מהציבור לא היתה עליה למקום גבוה כמו בימים הנוראים, שהרי פסח אינו אלא ימים ספורים, ושבועות הינו יום אחד, וגם אינם ימי דין ורחמים המביאים לקירבה יתירה כמועדי תשרי, (ואע"פ שיש בימים אלו התעלות רוחניות), וממילא אין חשש שלאחר ימי הפסח וחג שבועות יהיה מצד חלק מהבריות ירידה גדולה מקדושת המועדים הללו, וכמו שנתבאר שדוקא לאחר עליה גדולה, מעל דמעל, תבא ירידה, אך כשהאדם אינו עולה הרבה מאד, סימן טוב לו שיתמיד ויתקיים במעלות לאחר מכן.

[ובאו"א היה נראה ליישב - מדוע אין עושים עצרת גם בסיום חג הפסח ושבועות - ע"פ דברי הרמב"ן בפרשת אמור (ויקרא כג לו), וז"ל: וצוה בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפנייהם ולאחריהם, כי כולם קדושים ובתוכם ה'. ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה שבועות כימי עולם, וקדש יום שמיני כשמיני של חג, "והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד" בין הראשון והשמיני בחג, והוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש. ולכך יקראו רבותינו ז"ל בכל מקום חג השבועות עצרת, כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הכתוב כן... עכ"ל. וכן ביאר רבינו בחיי (שם, פס' טז), שמ"ט ימי הספירה בין ראשון של פסח עד שבועות, הנה הם כחולו של מועד בין ראשון של סוכות ושמיני עצרת. עיי"ש.

ומעתה, כיון שמפסח עד שבועות הרי זה נחשב כחול המועד, ממילא אין כאן פרידה, שהרי לאחר הפסח נמשכת ההתעלות כימי חוה"מ לקראת חג שבועות כאמור, ועל כן אין צורך שיהיה עצרת בסיום ימי הפסח כענין שמיני עצרת ומתוך דבריו מתבאר שחג שבועות עצמו הרי הוא כעצרת כענין שמיני עצרת. והכל בא על מקומו בשלום, ששבועות עצמו עצרת. (ועיין בחזקוני פרשת פנחס, כט לה, ששבועות גם נקרא עצרת, דכתיב ביה 'בשבועותיכם' ומתרגמינן

וכשמגיע לברכת הארץ מוזגו עוד קצת. ומשם משמע ליה שבברכה ראשונה אין הכוס מלאה.

אמנם לאחר שכבר הבאנו לעיל, שכן כתוב להדיא בספר המאורות, ובאורחות חיים ובכלכו, שבברכת המזון יש להקפיד על דין מלא רק מברכת הארץ ואילך, לפי זה אין ראייה מדברי הרא"ש שאין למלאות לגמרי, שהוא בסך הכל כתב בשאר ראשונים, והם כתבו מפורש שבברכת הארץ כן צריך למלאות לגמרי, והכי פשוט לומר שר"ת סובר כמותם, ואפוא פלוגתא לא מפשינן.

אמנם כדברי המשנ"ב בשם הט"ז והאליה רבה, כ"כ בשו"ע הגר"ז, וע"ע בדעת תורה שכתב להוכיח מתוס' במקו"א שמלא נקרא גם מה שלא מלא לגמרי. ואיני מבין מאיזה טעם צריך להביא ראיות מדינים אחרים, מתי שכאן כל הראשונים שביארו לנו את הדין, ביארו אותו שהכוונה למלא לגמרי, ואיני מבין למה יש צורך להדחק בלשונות הראשונים, או לחלוק עליהם.

אמנם שוב מצאתי שכדבריהם כן מוכח בשו"ת מהר"י ברונא (סי' ע"ב), שכתב שם שמלא, לא ממש מלא קאמר דהא מוזגו בברכת הארץ.

וע"ע בספר שמענו כן ראינו (ח"א עמ' ש"ו, ובהערה) שהגר"ח קניבסקי הקפיד לקיים הדין שיהא מלא על כל גדותיו, ולכן היה מוזג יין בגביע עד שישפך וזה היה מהוה סימן שכבר מלא על כל גדותיו.

ולמעשה נראה שחשוב מאד להקפיד למלאות את הכוס של ברכה על כל גדותיו, וכמו שמפורש בלשונות הראשונים, והפירוש הפשוט הוא מלא לגמרי. וביותר לדעת הרשב"א וסייעתיה⁷, שסוברים שדין מלא מעכב בכוס של ברכה, [והארכתי בדין עיכוב בכוס של ברכה במאמר מיוחד]. וציי"מ וימ"ן.

⁷ ומשנ"ב סק"ט כתב שאין דין מלא מעכב בכוס של ברכה, וכתב זה ללא מקור, ואיני יודע למה פסק כן נגד הרשב"א וסייעתו, והגר"א שפסק כמותם שדין מלא מעכב, והארכתי בזה במקו"א לבאר מחלוקת הראשונים בזה, אמנם עכ"פ תמוה, למה המשנ"ב כותב כן בלי הסבר ומקור. ושו"ר שכבר הרגיש בזה בספר הלכות יום ביום (ברכות ח"ב עמ' ע"ה).

כתיב תמן ים ודרום ירשה, את זוכה לירש העולם הזה והעולם הבא.

ויש להעיר שעל אף שהבית יוסף באו"ח קפ"ג כתב שהלכה כרמב"ם, הרמב"ם בפ"ז מברכות הט"ו כתב דין מלא. וכן בפכ"ט משבת ה"ז. אלא שהשו"ע בקפ"ג השמיטו. והנה בסי' רע"א סעיף י', כתב: מקדש על כוס מלא יין, שלא יהיה פגום, וטעון כל מה שטעון כוס של ברכת המזון. וקצת משמע שבברכת המזון לא צריך מלא ורק בשאר כוס של ברכה. ואולי השו"ע סובר כן מכיון שצריך למוזגו, אז אינו נקרא מלא, אבל בשאר כוס של ברכה רואים להדיא שגם מר"ן פסק כן.

והנה בספר התדיר (סי' י"ד) כתב בסדר הבדלה: מביאין כוס מלא יין על כל גדותיו. וכ"כ אבודרהם (הל' ברכות שער ראשון): מלא כפשוטו שיהיה מלא על כל גדותיו. וכ"כ הטור (או"ח קפ"ג): מלא כפשוטו, שיהא מלא על כל גדותיו. וכ"כ הלקט יושר (או"ח עמ' 87, במהד' שנמצאת באוצר החכמה): שיהא מלא על כל גדותיו.

והמאירי כתב: מלא כפשוטו. גם מזה משמע שבא לאפוקי למפרשים שלא כפשוטו. וכ"כ הערוך השלחן (או"ח סי' קפ"ג) מלא כפשוטו.

וכן משמע מכמה ראשונים שהקשו איך מוזגו בברכת הארץ, והרי הכוס מלא, ותירצו, שרק בברכה ראשונה חסר מעט, וכשמגיע לברכת הארץ ממלא אותו לגמרי. כ"כ הכלבו (הל' בהמ"ז סי' כ"ה), והאורחות חיים (הל' בהמ"ז סי' ז). וכע"ז בספר המאורות (ברכות נא) שכתב בשם הראב"ד שבתחילת ברכת המזון אינו ממלא אותו לגמרי, אלא כדי שיוכל להוסיף בו מעט מים. ומשמע שאחרי שיוסיף יהיה מלא לגמרי.

וע"ע בראבי"ה (ברכות קל"ט) שהביא את פירוש ר"ח, שעייטור הכוונה שמוסיף משאר כוסות לכוס של ברכה, וכתב: ואינו נראה דהא מלא הוא כבר. ע"כ. ומשמע שאפי' מעט אי אפשר להוסיף כי מלא לגמרי.

וכן פסק הרמ"א למעשה (קפ"ג ס"ב): וכוס של ברכה ימלאנו, שיהא מלא על כל גדותיו. ע"כ. וכ"כ הלבוש. וכ"כ המג"א. והמשנ"ב (סק"ט) כתב דהוא אפי' שרגיל להשפך ע"י קצת על הארץ.

ועוד כתב שם שיש שאין ממלאים לגמרי מטעם זה שעלול להשפך וכתבו דעדיין שם מלא עליו, ובשער הציון כתב שכ"כ הט"ז והאליה רבה ושאו"ח.

ועוד כתב בעשר הציון, שכן משמע מהרא"ש בברכות (פ"ז סי' ל"ה) בשם ר"ת. והנה שם כתב הרא"ש בשם ר"ת שמתחילת ברכת המזון צריך למוזג רק קצת את היין,

ברכת אליהו
(דרשות על פרשת השבוע)
לרב אליהו דוויד הכהן זצ"ל זיע"א
(שיצא לאור לפני כ 250 שנה)

פרשת וזאת הברכה

(נושא הקשר בין תחילת התורה לסופה אות יב, אשת חיל זו תורה אות טו, כללי הגמרא 'מאי דכתיב' אות כח, למה לפעמים כתוב בזוהר 'אמר' ולפעמים כתוב 'פתח' אות ל)

(א) פסיקתא והובא בילקוט רמז תתקנ"ג על פסוק⁸ "יחי ראובן" במעשה יוסף "ואל ימות" במעשה בלהה, רבי חנינא בן גמליאל אומר לעולם אין מחליפין לא זכות בחובה ולא חובה בזכות חוץ משל ראובן וכו', וחכמים אומרים לעולם אין מחליפין לא זכות בחובה ולא חובה בזכות אלא נותנין מתן שכר על המצות ועונשין על העבירות, ומה תלמוד לומר "יחי ראובן ואל ימות" שעשה תשובה ע"כ. ויש להבין דמה שייך מעשה יוסף למעשה בלהה עד שאמר "יחי ראובן" במעשה יוסף ואל ימות במעשה בלהה, ועוד יש להבין בדברי רבי חנינא שאמר לעולם אין מחליפין לא זכות בחובה ולא חובה בזכות חוץ משל ראובן, וכי משואו פנים יש בדבר למה לכל אין מחליפין ולראובן מחליפין, ועוד מה החליפו לראובן עד שאמר חוץ מראובן מהיכא יש ראייה עד שהחליפו לראובן עד שאמר חוץ מראובן, ועוד במאי פליגי רבי חנינא וחכמים דלכאורה משמע דלא פליגי דבין לרבי חנינא ובין חכמים שניהם אמרו לעולם אין מחליפין :

אמנם יבא הכל לכלל ישוב והוא בהקדים מה שאמרו בגמרא⁹ היכי דמי בעל תשובה באותו פרק באותו מקום, עוד נקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל כשבבלב ראובן מצע בלהה מנע שבט מישראל ותיקן אותו בהצלת יוסף שרצו אחיו להרגו "וישמע ראובן ויצילוהו מידם". נמצא שמנע שבט במעשה בלהה והציל שבט במעשה יוסף שזוהי תשובה העיקרית באותו פרק באותו מקום, והאומרו "יחי ראובן" במעשה יוסף דהיינו שהציל ליוסף, "ואל ימות" במעשה בלהה ומנע שבט, על ידי מעשה יוסף שהצילו מהריגה הציל שבט וזו היא סברת רבי חנינא, דלרבי חנינא החליפו מעשה בלהה במעשה יוסף לפי שהיא באותו פרק ובאותו מקום, והא דקאמר 'אין מחליפין' אם עשה מצוה שלא באותו פרק של אותו עון, ואם כן הא דקאמר רבי חנינא לעולם אין מחליפין זכות בחובה היינו כשאנינה באותו פרק ובאותו מקום חוץ מראובן שהחליפו מעשה בלהה במעשה יוסף כמו שאמר "יחי ראובן" במעשה יוסף "ואל ימות" במעשה בלהה לפי שהיה באותו פרק ובאותו מקום, ופליגי רבנן עליה וסברי אף אם המצוה היא באותו פרק של אותו עון אין מחליפין ואף לראובן לא החליפו אף שהיה באותו פרק ובאותו מקום, וראובן עשה תשובה על מעשה בלהה ושכר הצלת יוסף שמור לעולם הבא, ולזה חכמים הוסיפו בדבריהם על דברי רבי חנינא דרבי חנינא קאמר לעולם אין מחליפין זכות בחובה וכו' וחכמים אומרים הוסיפו על דבריו מלבד מה שאמרו אין מחליפין זכות בחובה וכו' והוסיפו בדבריהם ואמרו אלא נותנין מתן שכר על המצות ועונשין על עבירות דלכאורה נראין הדברים כפולים דכבר אמרו אין מחליפין ובין דאין החליפין אנא

ידענא שנותנין מתן שכר על המצות ועונשין על העבירות, אם כן מה צריך תו למימר נותנין מתן שכר על המצות ועונשין על העבירות, אלא לכך כפלו דבריהם מלבד מה שאמרו אין מחליפין אמרו עוד נותנין שכר על המצוה ועונש על העבירה לומר שאף אם המצוה היא באותו פרק של העון על המצוה נותנין שכר ועל העון עונש ואין מחליפין זה בזה, וזהו שסיימו בדבריהם ומהו דכתיב "יחי ראובן ואל ימות" שעשה תשובה כלומר בשלמא לרבי חנינא שמחליפין כשהמצוה באותו פרק של עון אתי שפיר "יחי ראובן" במעשה יוסף "ואל ימות" במעשה בלהה לפי שהצלת יוסף באותו פרק של מעשה בלהה, אלא לדידן דסברי שנותנין לראובן שכר על מעשה יוסף ואם כן ראוי לעונש על מעשה בלהה ומהו שאמר "יחי ראובן ואל ימות" שעשה תשובה דהיינו שעשה תשובה מלבד הצלת יוסף וניצול מעונש בלהה על ידי תשובה ושכר הצלת יוסף שמור לעולם הבא :

(ב) יומא פרק ששי¹⁰ אמר רבי יהודה אמר שמואל שבטו של לוי לא עבדו ע"ז וכו' איתבייה "האומר לאביו" וגו', וכתב מהרש"א ז"ל קצת קשה אדפריך מקרא דוזאת הברכה אמאי לא פריך מקרא דפרש כי תשא¹¹ "והרגו איש את אחיו וגו' מלאו ידכם היום לה' כי איש בבנו ובאחיו" עכ"ד והניחה בצריך עיון. ויש לומר דמקרא דכי תשא לא היה יכול להקשות לפי שהוא ציווי שצוה לבני לוי לרבותא בעלמא שאפילו אם יהיה בנו עובד עבודה זרה יהרגוהו וחפשו ולא מצאו אחד מבני לוי שעבד עבודה זרה, ולעולם שבטו של לוי לא עבדו עבודה זרה לכך לא הקשה בגמרא מקרא דכי תשא, אבל מקרא דוזאת הברכה שפיר פריך לפי שמשבח לבני לוי על מה שעשו בפועל "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת בניו לא הכיר" דמשמע שעשו בפועל שהרג לאביו ולבניו וכיצד אומר שבט לוי לא עבדו עבודה זרה, ומשני "אביו" אני אמו מישראל, "בניו" בני ביתו מישראל וכו', אבל מקרא דכי תשא לא קשה ולא מידי :

(ג) והובא בילקוט רמז תתקנ"ה "כי שמרו אמרתין"¹² במצרים "ובריתך ינצורו" במדבר, דבר אחד "כי שמרו אמרתין" במדבר "ובריתך ינצורו במצרים". ויש להבין דהני תרי לישני במאי פליגי, ועוד פירושן של דברים ומהו "בריתך" דפליגי בהו מר מוקים לחודא במצרים וחדא במדבר, ומר מוקים בהיפך חודא במדבר וחדא במצרים :

אמנם יובן בהקדים מאי דאיתא עוד בספרי שם סמוך ונראה ישראל עבדו עבודה זרה שבטו של לוי לא עבדו עבודה זרה שנאמר "כי שמרו אמרתין", ואומר "כי מולים היו כל העם היוצא במצרים וכל העם הילודים במדבר בדרך לא מלו"¹³ ישראל לא היו מלין, מי היה מל שבטו של לוי שנאמר "ובריתך ינצורו" ע"כ. עוד נקדים מה שאמרו רבותינו¹⁴ ז"ל ישראל במצרים היו עובדי עבודה זרה מה אלו עובדי עבודה זרה אף אלו עובדי ע"ז, אבל שבט לוי לא עבדו עבודה זרה לא במצרים ולא במדבר: עוד נקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל "אנכי" "ולא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום ושאר המצות מפי משה שמענום, ולכך דרשו "כי שמרו אמרתין" שלא עבדו שבט לוי עבודה זרה לפי שציוו שלא לעבוד עבודה זרה היא קרייה "אמרתין" לפי ששמענוה מאמרי פ"ך ולא מפי משה שמענוה כמו שאר

¹⁰ דף סו ע"ב.
¹¹ שמות לב, כז-כט.
¹² דברים לג, ט.
¹³ יהושע ה, ה.
¹⁴ פסחים קטז ע"א.

⁸ דברים לג, ו.
⁹ דף פו ע"ב.

עוד נדייק למה אמר "תוכו" לשון עתיד דאי על כפית ההר הוה ליה למימר 'הוכו' לשון עבר:

אמנם יובן במה שאמרו בגמרא בברכות¹⁹ שלשה דברים אין באין אלא ע"י יסורין ואחד מהם תורה, עוד אמרו²⁰ מצאת ולא יגעת אל תאמן, יגעת ולא מצאת אל תאמן, יגעת ומצאת תאמן. עוד אמרו²¹ תלמידי חכמים שמכתתין רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, נמצא שצריך יגיעה ללמוד תורה וה אומרו "והם תוכו לרגליך" דהיינו שיגיעים ומכתתין את רגליהם אז "ישא מדברותיך" יודעים לישא וליתן במלחמתה של תורה:

במדרש "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק"²² מה נתן לו בכורה נתן לו, היך מה דאת אמר "וימכור את בכורתו ליעקב"²³. ויש להבין מה ענין "וימכור את בכורתו" ל"ויתן את כל אשר לו ליצחק", ועוד מה נתקשה בענין הקודם עד שתירץ בפסוק "וימכור את בכורתו". ויש לומר שנתקשה במה שדרש "ויתן את כל אשר לו ליצחק" בכורה נתן, וכי תימא הבכורה שייך בה נתינה או מקח או ממכר עד דדרשת "ויתן את כל אשר לו ליצחק" בכורה נתן, לכך איצטריך היך מה דאת אמר "וימכור את בכורתו ליעקב" אם כן מצינו מקרא מלא שייך מכירה בבכורה, אם כן שפיר דרשינן "ויתן לו את כל אשר לו ליצחק" בכורה נתן לו דשייך בבכורה מכירה ונתינה כשאר כל מקח וממכר :

(ה) במדרש "תורה צוה לנו משה" ציווי זה אינו אלא לנו אינו אלא בעבורינו היך מה דאת אמר "ואבנה את הבית לשם ה' אלהי ישראל"²⁴ למה "ואשים שם מקום לארון" ע"כ. והנה זה המאמר לכאורה לאי ידעין דמאי קאמר 'ציווי זה אינו אלא לנו' דהא קרא כתיב בהדיא "צוה לנו משה" ומאי אשמועינן בעל המאמר, ועוד מאי ראינן מיייתי מפסוק "ואבנה את הבית" שצוה ציווי זה לנו לא נגע ולא ועוד במאי דקאמר למה מה נתקשה פסוק "ואבנה את הבית" ומאי תירוצך בפסוק "ואשים שם מקום לארון":

אמנם הכל יבא לכלל ישוב במאי דאמרו רבותינו ז"ל במסכת נדרים²⁵ פרק ג' אמר רבי יוסי בר חנינא מתחילה לא ניתנה תורה אלה למשה ולזרעו ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל וכו', ומקשי עוד והכתיב²⁶ "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" ומתריך שירה לחודה, ועוד מקשים "והיתה השירה הזאת לעד בבני ישראל" אלא פילפולא בעלמא²⁷ ע"כ, ובזה יבא על נכון שזהו הפסוק של "תורה צוה לנו" יסבול שני פירושים, האחד "צוה לנו משה" צוה לנו לא נצטווה בשבילנו אלא היה למשה והוא נהג בה טובת עין וצוה לנו כמו סלקא דעתין של הגמרא, והפירוש השני כמו מסקנא דגמרא שמתחילה נצטווה בשבילנו לצוות אותנו, לזה בעל המאמר בא לשלול הפירוש הראשון שהוא כמו הסלקא דעתין של הגמרא ולומר שהעיקר כפירוש

המצות. עוד נקדים שבט לוי לא היה בשעבוד, עוד נקדים ספר בראשית היה עמהם במצרים. ובזה יבא הכל לכלל ישוב דהני תרי לישני לא פליגי אלא במשמעות דורשין ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אלה כל אחד אשמועינן חידושא מה שלא אמר חבירו, והוא דלישנא קמא דאמר "כי שמרו אמרתיק" במצרים נקט על סדר שהיו תחלה במצרים ואחר כך היו במדבר לכך דריש מצרים תחלה ואחר כך מדבר, ומה שאמרו "שמרו אמרתיק" במצרים לרמוז שלא עברו שבט לוי עבודה זרה במצרים וקרי ליה "אמרתיק" כדאמרן לפי שציוו שלא לעבוד עבודה זרה מפי הגבורה שמענו לכך קרי ליה "אמרתיק", והא דאמר "ובריתך" במדבר שמלו שבט לוי במדבר אף על פי שישראל לא מלו במדבר כמו שהקדמנו, ולישנא בתרא אשמועינן חידושא אחרינא "כי שמרו אמרתיק" במדבר דהיינו שלא עשו העגל עם ישראל "ובריתך ינצרו" במצרים שעסקו בתורה שנקראת ברית דכתיב¹⁵ "אם לא בריתי יומם ולילה" ולא היו היו בשעבוד והיו פנויים ועסקו בתורה שנקראת "ברית" וזהו "ובריתך ינצרו" תורה :

(ד) "אף חובב עמים כל קדושי בידך והם תוכו לרגליך ישא מדברותיך" וכדי להבין המשך הדברים יש להבין דמתחלה אמר "כל קדושי בידך" דמשמע שהם בידך לקבל כל מה שתצוה, ואחר כך אמר "והם תוכו לרגליך" משמע על ידי כפייה כדי שיקבלו מה שתצוה, ועוד במה שאמר "ישא מדברותיך" למה אמר "מדברותיך" במם דמשמע מקצת דברותיך הוה ליה לומר "ישא דברותיך":

אמנם יובן בהקדים מה שכתבו התוספות ואם תאמר והא כבר אמרו ישראל נעשה ונשמע ולמה הוצרך כפיית ההר, ומה שתירצו¹⁶ הלא בספרותם.

אמנם כדי לתרץ קושייתם נקדים מה שאמרו במדרש תנחומא שהתורה שבכתב קבלו ברצון ועל תורה שבעל פה כפה עליהם את ההר כגיגית, ובזה אתי שפיר דמה שאמרו "נעשה ונשמע" על תורה שבכתב ומה שכפה ההר בשביל תורה שבעל פה :

ובזה יבא על נכון שהפסוק מקשה קושיית התוספות ומתריך כמו שהקדמנו בשם התנחומא זה אומרו "אף חובב עמים" דהיינו ישראל שנקרא עמים כדכתיב¹⁷ "אחריו בנימין בעממין" שחביב לישראל, כמו שאמרו רבותינו ז"ל בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע ירדו ששים ריבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, ולזה מתמה קרא ואמר "והם תוכן לרגליך" בתמיהא רוצה לומר למה כפית את ההר כקושיית התוספות, ומתריך "ישא מדברותיך" רוצה לומר בשביל תורה שבעל פה ודייק אמר "מדברותיך" מקצת דיברותיך דהיינו תורה שבעל פה, ולזה לא אמר "ישא דברותיך" דהוה משמע אפילו על תורה שבכתב היה צריך כפייה אלא אמר "מדברותיך" ולאמר דדוקא על מקצת דברותיך דהיינו תורה שבעל פה "תוכו לרגליך" דהיינו כפית ההר, אבל בשביל תורה שבכתב כבר קבלו ברצון ואמרו נעשה ונשמע וחבבם, עיין בפרשת תולדות על פסוק¹⁸ "תורה צוה לנו משה" וגו' שכתוב שם פירושו:

¹⁹ דף ה ע"א.

²⁰ מגילה ו ע"ב.

²¹ ברכות סג ע"ב.

²² בראשית כה, ה.

²³ בראשית כה, לג.

²⁴ מלכים א' ח, כ- כא.

²⁵ דף לח ע"א.

²⁶ דברים לא, יט.

²⁷ ומקשינן, הא כתיב: "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל", ואם מדובר על השירה בלבד, איזו עדות יש בה? אלא, באמת התורה עצמה ניתנה לישראל. אבל פילפולא בעלמא, דהיינו, הבנה וחרפות, ניתן למשה לבדו, והוא נהג טובת עין - ומסרו לישראל.

¹⁵ ירמיהו לג, כה.

¹⁶ ותירצו שהקב"ה חשש שמא יחזרו בהם כשיראו האש הגדולה שיצתה אז נשמתם (תוס' בד"ה כפה, שבת פח ע"א).

¹⁷ שופטים ה, יד.

¹⁸ דברים לג, ד.

בשביל מצוות "זה אלי ואנוהו" דווקא זה תחמול עליו, לפי שעתידין ישראל לומר על ידו "זה אלי ואנוהו":

(י) במשנה בסוטה: מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה²⁹. והקשה חכם יעקב לוי אשכנזי יצ"ו³⁰ וכי לא יש גדול בישראל ממשה עד שהוצרך הקב"ה להתעסק בו, והא הוה פנחס שהיה גדול ממשה, וכמו שדרשו רבותינו ז"ל אמר משה לאהרן: כשאמר לי הקב"ה "בקרובי אקדש", הייתי סבור או בי או בך, ועכשיו שני בניך קרובים יותר ממני וממך. נמצא שנדב ואביהוא היו יותר ממשה ואהרן, ונתעברה נשמתם בפנחס, אם כן פנחס גדול ממשה. ואם כן כיצד אמרו מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה, והרי פנחס גדול ממשה והיה צריך פנחס להתעסק במשה. ותירצתי לו כיון דפנחס היה כהן ואינו יכול להתעסק במשה, אם כן אתי שפיר קאמר 'מי לנו גדול ממשה', כלומר מי יש לנו גדול ממשה שיכול להתעסק במשה, ואף על פי שפנחס גדול ממשה כדאמרן, אבל כיון שהיה כהן ואינו יכול להתעסק במשה מפני שהוא כהן, שפיר קאמר 'מי לנו גדול ממשה להתעסק בו אלא הקב"ה'. אבל עדיין קשה כיון דהקב"ה כהן, כדכתיב "ויקחו לי תרומה" היאך נתעסק במשה. ואף על פי שישראל נקראו בנים, וכהן מטמא לבנו היינו דווקא כהן הדיט, אבל כהן גדול אינו מטמא לבנו, ומי לנו כהן גדול יותר מהקב"ה דכתיב "גדול אדונינו". ואם כן, אף על פי שישראל נקראו בנים והקב"ה כהן גדול, אינו יכול להתעסק במשה אף על פי שקרוי בנו. ויש לומר כיון "דלא ידע איש את קבורתו", הוה ליה מת מצווה שאין לו קוברים, וכיון שלא ידע איש להתטמא למת מצווה שאין לו קוברים. וכיון שלא ידע איש את קבורתו, לכך נתעסק בו הקב"ה ואף על פי שהקב"ה כהן גדול. ועוד יש לומר, דהיינו לפי שאלת המין שנטמא חס ושלום, אבל האמת לגבי הקב"ה לא שייך טומאה, שלא נתעסק במשה בידיים אלא בדיבורו יתברך קבר למשה, שהעולם כולו "בדבר ה' שמים"³¹, ומכל שכן קבורת משה שודאי היתה בדיבור יתברך:

(יא) "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים. לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה וכו' ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל" ע"כ. ויש להבין, למה לא אמר 'ולכל האותות' בוא"ו כמו שאמר אחר כך "ולכל המורא הגדול" ולכל היד החזקה, ואמר בלא וא"ו "לכל האותות". ועוד כיון ששבחו שידעו פנים בפנים, מה צריך תו לשבחו בהאותות ובהמופתים:

אמנם עדיין קשה לי, דמתחילה היה לו לכתוב "לכל האותות" וכו' "ולכל היד החזקה" וכו', ואחר כך "אשר ידעו ה' פנים אל פנים" שנעשה אחר כך. וליכא למימר אין מוקדם ומאוחר, דבחד עניינא לא אמרינן אין מוקדם ומאוחר:

אמנם יובן במה שכתב הרמב"ם הלכות יסודי התורה: שלא האמינו ישראל אמונה שלימה במשה רבנו עליו השלום לא ביציאת מצרים ולא בקריעת ים סוף עד מתן תורה ע"כ. ובזה יבא על נכון, שכתב "לכל האותות" בלא וא"ו, לרמוז מהיכן ידענו שהאותות אמת מחמת "אשר ידעו ה' פנים אל פנים", משם ראייה לכל האותות והמופתים שהם אמת. ואלו כתב "ולכל האותות" הוה שמעינן כמו שהאמינו במתן

השני כמו המסקנא שעיקר הצינוי אינו אלא לנו אינו אלא בשבילנו, ומייתי ראייה שהצינוי לנו "ואבנה את הבית לשם ה' אלהי ישראל" ומדקרא אותו אלהי ישראל ולא אלהי משה משמע הצינוי לנו, ועל זה קא מתמה למה מי אמר לו לשלמה שקרוי אלהי ישראל והצינוי בשבילנו, דלמא אלהי משה כמו שאמרו רבותינו ז"ל בשעה שהתפלל משה על עון העגל אמר כלום אמרת אנכי ה' אלהיכם, "אנכי ה' אלהיך" לי אמרת ולא להם, אם כן הדרא קושיא לדוכתא שהוא אלהי משה והצינוי למשה, לזה הביא הפסוק "ואשים שם מקום לארון אשר שם ברית ה' אשר כרת עם אבותינו" משמע שעיקר הברית כרת עם אבותינו ולא עם משה לבדו אלא עם כל ישראל כמו מסקנת הגמרא הוי ציווי זה אינו אלא לנו אינו אלא בעבורינו ודוק:

(ו) פסיקתא והובא בילקוט רמז תתקנ"ג על פסוק "יחד שבטי ישראל" וזה לשונו: "זה אלי ואנוהו" כשאני מודה לו הוא נאה, וכשאין אני מודה לו כביכול בשמו הוא נאה" ע"כ. ויש להבין, מהיכא מפיק מ"זה אלי ואנוהו", בזמן שאני מודה לו הוא נאה:

אמנם יובן במה שאמרו בגמרא הוי דומה לו – מה הוא רחום וחונן אף אתה רחום וחונן. ובזה יבא על נכון, כשאני מודה לו, רוצה לומר מודה למידותיו ועושה אותם, אז שפיר אתי "הוא נאה" דהיינו שפיר מדריש "ואנוהו" כמו שדרשו בגמרא "הוי דומה לו". וכשאין אני מודה לו, דהיינו שאני עושה כמידותיו, אז לא מדריש "ואנוהו" הוי דומה לו, אלא דרשינן כביכול בשמו הוא נאה לבדו, לפי שאין עושים מידותיו אלא כביכול בשמו הוא נאה לבדו לפי שהוא לבדו רחום:

(ז) ובזה נבין מה דאיתא במדרש אבכיר והובא בילקוט רמז קס"ז על פסוק²⁸ "ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה" שעל ידו היו עתידין ישראל לומר "זה אלי ואנוהו" ע"כ. נראה דפשטן של דברים דדריש גזרה שווה, כתיב הכא "מילדי העברים זה", וכתיב התם "זה אלי ואנוהו", לכך דרשו עתידין ישראל לומר "זה אלי ואנוהו" על ידו:

(ח) אמנם עדיין יש לשאול, דמאי שייך "ותחמול עליו" לפי שעתידין על ידו לומר "זה אלי ואנוהו". אמנם כפי האמור אתי שפיר, כפי מה שדרשו רבותינו ז"ל "ואנוהו" הוי דומה לו, מה הוא רחום וחונן אף אתה היה רחום וחונן, לכך "ותחמול עליו", שהמו רחמיה עליו, לפי שעתידין לומר ישראל על ידו "זה אלי ואנוהו", וכמו שדרשו "ואנוהו" הוי דומה לו מה הוא רחום וחונן אף אתה היה רחום וחונן, לכך "ותחמול עליו" משום דהוי מידה כנגד מידה:

(ט) או נאמר באופן אחר, דלמה "ותחמול עליו" דוקא לפי שעתידין לומר ישראל על ידו "זה אלי ואנוהו", ולא נקט אחת משאר מצוות שעתידין לעשות ישראל על ידו. אמנם ההקדמה היא ארוכה וכבר כתובה בפרשת בראשית באורך עיין שם. אבל נאמר בקיצור מה ששייך לענין, והוא דכל המצוות שייך בהו "מי הקדימני ואשלם" חוץ מהמתנאה במצוה שהוא מקדים. ועוד נקדים מה שדרשו רבותינו ז"ל "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות, ובזה אתי שפיר "ותחמול" שנתן הקב"ה חמלה בליבה עליו דווקא בשביל "זה אלי ואנוהו" שהוא מקדים לבוראו במצוות. אבל בשאר מצוות צריך הקב"ה להקדים לאדם כדי לעשות ולכך אין לחמול עליו דמה הקדים לבוראו, אבל ב"זה אלי ואנוהו" שדרשו התנאה לפניו במצוות ונטל שכרו בזרוע, לכך

²⁹ שנאמר "ויקבור אותו בגיא".

³⁰ ישמרו צורו ויחייהו.

³¹ תהלים לג, ו.

²⁸ שמות ב, ו.

ישראל דהיינו שבירת הלוחות, כדפירש רש"י ז"ל "בראשית" רוצה לומר בשביל ישראל שנקראו ראשית, שיהא להם קיום בעולם:

"ולכל היד החזקה" וגו' "לעיני כל ישראל", "בראשית ברא אלהים את השמים" להבין הסמיכות של התורה במה שפירש רש"י ז"ל "ולכל היד החזקה" זו מתן תורה, ועוד פירש רש"י ז"ל בשביל התורה שנקראת "ראשית" ובשביל ישראל שנקראו "ראשית" נברא העולם. וזה אומרו "ולכל היד החזקה" כדפירש רש"י ז"ל זו מתן של תורה שהיא "לעיני כל ישראל" בקולות וברקים, וגם נקראת התורה וישראל "ראשית", לכן "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ":

(טו) איתא בילקוט "אשת חיל מי ימצא" ³⁴ זו תורה. ויש להבין, דמי הכריח לרבותינו ז"ל להוציא הכתוב ממשמעותו ולדורשו על התורה, אימא דהפסוק בפשוטו דאירי באשה ממש, שמשבח לאשת חיל שכשרה במעשיה. אמנם נוכל לומר, דרבותינו ז"ל נתקשו בפסוקים מה שנכתוב לקמן, ולזה הוכרחו להוציא הפסוקים ממשמעותם ולדורשם על התורה, כדי שיבואו הכתובים על נכון. וזה תוארן "אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה. בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר". ויש להבין, דלמה אמר "מי ימצא" דמשמע לשון מציאה, ולמה לא אמר מי יקח, כדכתיב ³⁵ "כי יקח איש אשה". ועוד, במאי דקאמר "ורחוק מפנינים מכרה", דמאי שייך למכירת הפנינים לגבי אשה, וכי למוכרה הוא צריך, עד שהוצרך לומר "ורחוק מפנינים מכרה". ועוד, במאי דקאמר "בטח בה לב בעלה", מהו הבטחה ששייך באשה, והא כתיב ³⁶ "ארור הגבר אשר יבטח באדם", ואם כן היאך משבחו "בטח בה לב בעלה". ועוד, במאי דקאמר "ושלל לא יחסר", דשלל לא שייך אלא בדבר שלא עמל בו איהו, כמו שאמר הכתוב ³⁷ "נמלא בתינו שלל" דהיינו דבר שלא יגע בו. ומחמת אלו הדקדוקים דרשו רבותינו ז"ל אשת חיל זו תורה, וכמו שאמרו בגמרא: כמה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה. עוד נקדים מה שפירש הראב"ע "מכרה" קנייתה, כמו "תכרו מאיתם" שפירשו תקנו מאתם. עוד נקדים מאי דקיימא לן בדין דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ובתורה הוא בהפך, דקודם שיעסק החכם בתורה רשאי להתנות עם המחזיק בידו דניפולגו בהדדי לפי תנאו, והיינו שמעון אחי עזריה ³⁸ שהתנו קודם שעסק בתורה, ולא כהלל ושבנא שהתנו לאחר שעסק בתורה דעליו נאמר ³⁹ "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בזה יבוא לו". עוד נקדים מאי דאיתא בילקוט מה שאמרו במכילתא והובא בילקוט רמז ש' על פסוק ⁴⁰ "וְנָתַתְּ בֵּיתְךָ תְּחִלָּה שְׁלָל" אין שלל אלא תורה, שנאמר ⁴¹ "שֶׁשׁ אֲנָכִי עַל אֲמֶרְתְּךָ מְמוּצָא שְׁלָל רָב". ובזה יבא על נכון, דהאי קרא בתורה משתעי, קרא כדאמרן וזה אומרו "אשת חיל מי ימצא", כלומר מי שירצה לזכות בתורה שנקראת אשה, כדכתיב "מאורשה", "מי ימצא" דהיינו כמו מציאה שימצא את התורה, שאין לו פנאי לעסוק בתורה אלא רוצה לזכות בתורה כמו מציאה

תורה שהיה פנים אל פנים, גם האמינו גם כן בהאותות קודם מתן תורה. ועוד אלו היו מאמינים באותות קודם מתן תורה, היה לו לכתוב מתחילה פסוק "לכל האותות" ואחר כך "אשר ידעו ה' פנים אל פנים". ומדכתב קרא קודם "אשר ידעו ה' פנים אל פנים" ואחר כך "לכל האותות", משמע שעל ידי שישראל ידעו ה' פנים אל פנים, האמינו לכל האותות ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול:

(יב) "לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו. ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל", "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" וכו' ע"כ. ויש להבין, מה יש קשר וסמיכות "לעיני כל ישראל" ל"בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ":

אמנם יובן בהקדים מה שכתב מהר"ר חיים אבולעפיה בספר עץ החיים בפרשת בא וזה לשונו: שאריסטו אילו היה רואה יציאת מצרים וקריעת ים סוף, לא היה אומר שהעולם קדמון, נמצא שאפילו הכופרים שאומרים שהעולם קדמון, אילו היו רואין ניסי יציאת מצרים וגם קריעת ים סוף היו מודים שהקב"ה חידש את העולם:

ובזה יבא סמיכות התורה מסופה לתחילתה בקשר אמין: "לכל האותות והמופתים" וגו' "בארץ מצרים לפרעה" וכו' "אשר עשה משה לעיני כל ישראל", מכאן מודעה רבה "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" דהיינו שהוא יתברך חידש את עולמו, ולבטל דעת הכופרים שאומרים שהעולם קדמון. הא ראייה מניסי יציאת מצרים, שאפילו אריסטו הרופא הגדול אילו היה רואה היה מודה. כל שכן שאותם שראו בעיניהם ניסי יציאת מצרים שודאי יאמינו שהקב"ה חידש את עולמו, ואנו מאמינים בני מאמינים שהוא אלהינו והוא עשנו ועשה את העולם:

(יג) או נאמר באופן אחר, ונאמר גם כן סמיכות "לכל האותות" וכו' "לעיני כל ישראל" ל"בראשית". נקדים מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ח' הלכות יסודי התורה ³²: משה רבנו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה וכו', אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכו למזון הוריד המן וכו', וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו, במעמד הר סיני וכו', ומניין שבמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת, שנאמר "הנה אנכי בא אליך בעב הענן" וגו' "וגם כך יאמינו לעולם" ע"כ. עוד מה שפירש רש"י "בראשית" בשביל ישראל שנקראו "ראשית". וזה אומרו "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה", ומהיכן ידענו "אשר ידעו ה' פנים אל פנים", ומה שהוצרך "לכל האותות" וגו' "לעיני כל ישראל" "בראשית", רוצה לומר בשביל ישראל שנקראו ראשית עשה האותות שהוצרכו להם, לא לקיים נבואתו:

(יד) או נאמר באופן אחר בהקדים עוד מה שפירש רש"י "לעיני כל ישראל" ששיבר את הלוחות. עוד נקדים מה שאמרו ז"ל למה שיבר את הלוחות, מאי דרש, אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג אמרה וכו' ³³. וזה אומרו "לעיני כל ישראל" "בראשית", רוצה לומר מה שנעשה לעיני כל

³⁴ משלי לא, י.

³⁵ דברים כד, א.

³⁶ ירמיהו יז, ה.

³⁷ משלי א, יג.

³⁸ סוטה כא ע"א.

³⁹ שיר השירים ח, ז.

⁴⁰ תהלים סח, יג.

⁴¹ תהלים קיט, קסב.

³² הלכה א'.

³³ שבר את הלוחות מאי דריש אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה (שמות יב, מג) וכל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה [כאן] וישראל מומרים על אחת כמה וכמה ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו שנאמר (שמות לד, א) אשר שברת ואמר ר"ל ישר כחך ששיברת (שבת פז ע"א).

להחזיק ביד לומדי התורה, ויחשב לו כאילו הוא עסק בתורה. ולזה עצה טובה קא משמע לן אמר לו "ורחוק מפנינים מכרה" דהיינו קניינה, הפך מקניית הפנינים. שהפנינים, אם יש לו פנינים ברשותו מכירתו מכירה, אין לו פנינים ברשותו אין מכירתו מכירה⁴². אבל קניית התורה בהפך, קודם שלמד יכול למכור והיינו כשמעון אחי עזריה, אבל אחר שלמד ויש לו תורה אינו יכול למכור כמו הלל ושבנא. וזהו "בטח בה לב בעלה" דהיינו המחזיק, "ושלל לא יחסר" דהיינו המחזיק התורה הנקראת שלל, כדכתיב "כמוצא שלל רב", וגם התורה לגבי המחזיק היא כמו שלל שלא עמל בו. כן הוא המחזיק, אף על פי שלא עמל בתורה חשוב כאילו עסק הוא בתורה, לפי שעשה כשמעון אחי עזריה. אבל אם יתנה עם החכם לאחר שלמד, כמו מכירת הפנינים לאחר שיש לו עליו, נאמר "בוז יבזו לו":

(יו) או נאמר באופן אחר, והוא בהקדים מאי שכתב מהרש"ף ז"ל אם המחזיק הוא עושה לשמה אבל אותו חכם הוא לומד שלא לשמה, היכי נידייניה להאי לגבי המחזיק, כיון דממקום שהוא מצפה שתבא לו טובה ותורה הוא עוסק שלא לשמה, אי נימא דאין לו אלא שכר שלא לשמה, או דילמא כיון דהוא בדידיה עושה מצווה לשמה יטול שכר תורה לשמה בעד חלקו. והוא הדין איפכא, אם החכם עוסק לשמה אלא שהמחזיק עושה שלא לשמה. וכל אחד מחלוקות אלו יש פנים לכאן ולכאן, וכמו שהאריך מהרש"ף בזה עידין שם:

והנה יש אדם שרוצה לזכות ולעשות צדקה, אלא שהוא מתיירא שלא יכשל בבני אדם שאינם מהוגנים, וכמו שדרשו רבותינו ז"ל על פסוק⁴³ "ויהיו מוכשלים" וכו' הכשילים בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר, ואפשר שיאבד ממונו לריק אם יכשל במכשול זה. ובהאי פחדא יתיב היכי לעביד שיהיה בטוח ולא ילך ממונו לאיבוד ויהיה לבו בטוח בלב שלם. אבל האמת הוא, דאף על פי שהחכם לומד שלא לשמה, לא יחסר כל המחזיק, אלא נותנים לו שכרו משלם למחזיק. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל אם ביקשת לעשות צדקה עשה עם עמילי תורה, דאף על פי שהחכם לומד שלא לשמה, אפילו הכי המחזיק שכרו משלם, דמתוך שלא לשמה בא לשמה. ונמצא על ידי המחזיק סופו החכם לומד לשמה, לכך שכר המחזיק משלם אף אם החכם עתה לומד שלא לשמה, כיון דעל ידי המחזיק סוף החכם למוד לשמה. זה אומרו "ורחוק מפנינים מכרה" כלומר שהקונה תורה, דהיינו המחזיק, עדיף טפי מהקונה שום סחורה, כסף או אבנים טובות. משום דלפעמים אם ימצא כסף סיגים או אבנים מזוייפות מפסיד הלוקח מן הקרן ואיבד את מעותיו, מה שאין הלוקח תורה דהיינו המחזיק, אף אם החכם לומד שלא לשמה ונמצא שקנה לשמה, ונמצא שלא לשמה כמו קנה אבן טובה ונמצאת זכוכית, מכל מקום המחזיק הוא בטוח על הקרן ועל הריווח. וזהו "ורחוק מפנינים מכרה" כלומר קניית התורה רחוק מקניית הפנינים, לפי שאם ימצאו אבנים מזוייפות יפסיד הלוקח, אבל בקניית התורה, אף על פי שהחכם לומד שלא לשמה "בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר", שמתוך שלא לשמה בא לשמה שהוא טובתו של חכם שסופו ללמוד לשמה וכמו שכתב מהרש"ף ז"ל. וזהו "בטח בה לב בעלה". וכמו שאמרו רבותינו ז"ל אם ביקשת לעשות צדקה עשה עם עמילי תורה, כיון שאתה מחזיק בתורה לשמה, אף אם יודמן לך חכם לומד שלא לשמה, מכל מקום אין לך לדאוג על זה,

שהרי אמרו: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ואם כן די לך הזכות שאתה מזכה את החכם שאתה מחזיק בידו שסופו שילמוד לשמה, ואף על פי שעתה לומד לשם ממון שאתה נותן לו או לשם פנייה אחרת, מכל מקום על ידי כך סופו לעסוק בתורה לשמה, ונמצא שאתה הוא הגורם בטובתו. וזהו ממש "בטח בה לב בעלה" דהיינו המחזיק, שאף על פי שהחכם שהחזיק בו למד שלא לשמה, אתה בטוח על שכרך שלא יחסר, לפי שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וזהו "ושלל לא יחסר" כלומר שאותו הריווח שאתה מצפה מתורת החכם שנקרא שלל, כדכתיב "כמוצא שלל רב", ועוד שדומה לשלל שאתה אינך יגע בתורה אלא החכם יגע בתורה ואתה תחלוק עמו שלל, אפילו שלמד שלא לשמה לא יחסר משכרך, לפי שאתה גרמתה בטובתו שמתוך שלא לשמה בא לשמה. והיינו עובדא דרבי יוסי בן פזי שהובא בזהר, שמתחילה למד לשם פז שנתן לו אותו עשיר, וכשעמד על דעתו החזירו, וזכה כן אותו עשיר אף על פי שהחזירו לו הפז ונתנו לו חלק בתוכם, ובהכי אתי שפיר מה שאמר אחר כך "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה":

(יז) ויש להבין, הוה ליה למימר 'תביא לחם', ולמה אמר "לחמה". אמנם כפי מה שהקדמנו יבא על נכון, כמו עובדא דרבי יוסי בן פזי⁴⁴, שחזר הפז לאותו עשיר ואף על פי כן הרויח בתוכם לחקל⁴⁵ וזהו "היתה כאניות סוחר", רוצה לומר מי שלוקח תורה מרויח כמו הסוחר, ומלבד מה שמרויח כמו הסוחר, אלא לפעמים "תביא לחמה" רוצה לומר אותו הלחם בעצמו שנתן לתלמיד חכם חוזר, כמו עובדא דרבי יהושע⁴⁶ בן פזי שהחזיר הפז לעשיר ואף על פי כן נתנו לו חלק בתורתו. וזה אומרו "לחמה" בכינוי, רוצה

⁴⁴ כשבא משם רבי אבא, היה מכריז: מי רוצה עושר ומי רוצה ארץ חיים בעולם הבא, יבא וישתדל בתורה. היו מתכנסים אליו כל העולם. היה רווק אחד בשכונתו. יום אחד בא אליו. אמר לו: רבי, אני רוצה לעסוק בתורה כדי שיהיה לי עושר. אמר לו: הנה ודאי. אמר לו: מה שמך? אמר לו: יוסי. אמר לתלמידיו שיקראו לו רבי יוסי בעל העושר והכבוד. ישב והתעסק בתורה. לימים היה עומד לפניו. אמר לו: רבי, איפה העושר? אמר: נשמע מזה שלא עשה לשם שמים. נכנס לחדרו, שמע קול אחד שהיה אומר: אל תעניש אותו [שוב אליו], שיהיה איש גדול. שב אליו. אמר לו: שב, בני, שב, ואני נותן לך עושר. בינתיים בא איש אחד וכלי של פז בידו. הוציא אותו ונפל אור בבית. אמר לו: רבי, אני רוצה לזכות בתורה ואני לא זכיתי, ורוצה מי שישתדל בתורה בשבילי, שהרי יש לי עושר רב שהשאיר לי אבי, שכאשר ישב על שלחנו היה מסדר עליו שלשה עשר כוסות מאלו, ואני רוצה לזכות בתורה ואני נותן עושר. אמר לאותו הרווק: תשתדל בתורה, וזה נותן לך עשר. נתן לו אותו הכוס של הפז. קרא עליו רבי אבא: (איוב כח) לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז. ישב ולמד בתורה, והאדם ההוא היה נותן לו עושר. לימים נכנסה חמדת התורה למעיו. יום אחד היה יושב והיה בוכה. מצא אותו רבו שהיה בוכה. אמר לו: על מה אתה בוכה? אמר לו: ומה אני מניח את חיי העולם הבא בשביל זה? איני רוצה אלא לזכות אצלי. אמר: עכשיו מזה נשמע שהנה עשה לשם שמים. קרא לאותו האיש, אמר לו: טל את עשך ונתן אותו ליתומים ועניים, ואני נותן לך חלק יתר בתורה בכל מה שאני לומד. החזיר לו רבי יוסי אותו הכוס של פז, ועד היום לא סר שמו, ומבניו בן פזי, והיינו רבי יוסי בן פזי, וזכה לכמה תורה הוא ובניו [משום שלמד תורה]. שאין לך שָׁכָר טוב בעולם כמי שְׁלֹמֵד תּוֹרָה וּמְקִיִּם אוֹתָהּ (וזהו מתורגם בראשית דף פט ע"א).

⁴⁵ צ"ל חלקו.

⁴⁶ צ"ל רבי יוסי.

⁴² מכיוון שהוא דבר שלא בא לעולם.

⁴³ ירמיהו יח, כג.

לומר לפעמים תביא "לחמה" שנתן אותו לחכם חוזר אליו וגם פליג בהדייה:

(יח) "גמלתו טוב ולא רע כל ימי חייה". ויש להבין, דהוה ליה לומר "גמלתו טוב", אי קאי על האשה הוה ליה לומר "גמלתו טוב" דהיינו לבעלה, ולמה אמר "גמלתו":

אמנם כפי מה שהקדמנו יבא על נכון. כיון דאף אם מחזיק ביד החכם ואותו חכם לא למד לשמה, שבר המחזיק משלם, לפי שגם לו טובה לחכם על ידי שהחזיק בידו ועסק בתורה, אף על פי שלא לשמה, מתוך שלא לשמה בא לשמה. נמצא שעל ידו גרם לו טובה ובא לשמה. ולזה "בטח בה לב בעלה", שהוא בעלה דהיינו המחזיק של תורה, שעל ידו עסק בתורה, בטוח הוא משכרו, "ושלל לא יחסר" אותו הריוח שמצפה מן התלמידים לא יחסר המחזיק. ונתן טעם לשבח, לפי ש"גמלתו", רוצה לומר המחזיק גרם לחכם שכל ימי חייו יעסוק לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וזהו "גמלתו טוב ולא רע כל ימי חייה" דהיינו שכל ימי חייו של החכם יעסוק, והמחזיק גרם לו זאת הטובה:

(יט) או נאמר באופן אחר "אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה". בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר, במה ששמעתי משמו של מר זקני הרב המוסמך מוהר"ר שמואל דווין הכהן הגדול ז"לה על פסוק "שמח זבולון בצאתך וישכר באוהליך" והוא, אם ירצה המחזיק להיות בטוח בשכרו, "וישכר באוהליך", והוא המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומנהגו מנכסיו, אין יכול לחזור בו התלמיד חכם ולומר לבעל הבית: כמה הוצאות עלי הוצאת, טול ואיני נותן לך עוד חלק מתורתך. אינו יכול לחזור בו, לפי שכלי בעל הבית אין בהם אונאה ויכול לטעון בעל הבית על אחת מאה, ואם כן בעל כרחו של החכם אינו יכול לחזור בו ויאמר לבעל הבית טול מה שנתת לי ולא פליגא בהך⁴⁷. אבל אם יתן לו בעל הבית לחכם כסף או זהב או אבנים טובות, יכול החכם לחזור בו ויאמר לבעל הבית: כמה נתת לי, כך וכך, טול וצא, ולא יתן למחזיק כלום מתורתו, וכעובדא דרבי יהושע⁴⁸ בן פזי דלעיל. מה שאין כן המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ועל זה היה אומר זקני "שמח זבולון בצאתך" בזמן ש"ישכר באוהליך" שהנחת אותם בתוך אהליך לאכול לשובע ולמכסה, שבוה שמחתך שלימה, שאין יכול ישכר לחזור בו ולומר לו טול ואיני נותן לך חלק מתורתך כיון שהיה באהלו, עד כאן תורף דבריו:

ובזה יבא על נכון, "אשת חיל מי ימצא" דהיינו התורה, וכמו שאמרו בילקוט "אשת חיל" זו תורה, "מי ימצא" רוצה לומר מי שהוא טרוד במלאכתו ואין לו פנאי לעסוק בתורה אלא רוצה להחזיק ביד לומדי התורה, ותהיה התורה אצלו כמו מציאה, לפי שאין לו פנאי ליגע בתורה. ולזה עצה טובה קא משמע לן שלמה המלך עליו השלום בחכמתו "ורחוק מפנינים מכרה" רוצה לומר קניינה, כמו שפירש הרב רבי אברהם בן עזרא כמו תמכרו מאיתם שפירשו קניה. רצה לומר שאם נתן המחזיק לחכם כסף או זהב או פנינים, אפשר לו לחכם לחזור בו על ידי שיחזיר לו הפנינים שנתן לו העשיר, ולא יתן למחזיק כלום מתורתו וכעובדא דרבי יהושע⁴⁹ בן פזי דלעיל. ולזה אמר "ורחוק מפנינים מכרה", רוצה לומר שלא תתן לו לחכם פנינים בקנייתו שיכול לחזור

ואיך בטוח בשכר התורה. אלא לא תתן לו כסף או זהב או פנינים, אלא הביאהו לביתך כמו ישכר זבולון שהביא זבולון לישכר לאהלו. ולזה "בטח בה לב בעלה" דהיינו המחזיק, "ושלל לא יחסר" אותו השלל שרוצה לחלק עם התלמיד חכם, לפי שאין החכם שוב יכול לחזור בו שהרי האכילו בביתו והשקהו. וכלי בעל הבית אין בהם אונאה ויכול בעל הבית לטעון על החכם אם ירצה לחזור בו על כל אכילה אני רוצה כפלי כפלים, ועל זה אין חוזר בו החכם, ולזה המחזיק בטוח בשכרו, זהו "בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר":

(כ) או נאמר באופן אחר, והוא במה שאמרו בתנחומא, אמר רבי שמעון בן לוי שני סוחרים, יש לזה בגדים ויש לזה פלפלין, אמרו זה לזה בואו ונחליף, זה נטל הבגדים מזה, וזה נטל הפלפלין, מה שביד זה אין ביד זה. אבל התורה אינה כן, זה שנה סדר זרעים וזה שנה סדר מועד, השנוי⁵⁰ זה לזה נמצא ביד זה שניים וביד זה שניים, יש פרקמטיה יפה מזה, הוי "כי לקח טוב נתתי לכם" ע"כ. ומעתה נימא דקדוק אחר בפסוק, למה אמר "תורתך", הוה ליה לומר "תורה אל תעזובו":

אמנם עם האמור אתי שפיר "כי לקח טוב נתתי לכם" כלומר תדעו שלקח טוב הוא שהרי נתתי לכם ועדיין היא "תורתך" בכינוי, דהיינו שנשארה אצלי, לכך "אל תעזבו", לפי שאין חפץ בעולם שימכור אותו בעליו וישאר אצלו. ומעתה גם אנו נאמר המוכר לוקח המעות ולא ישאר החפץ אצל המוכר אלא אצל הלוקח, אבל המחזיק ביד תלמיד חכם לא יחסר מחלק החכם כלום ובעל הגמול ישלם למחזיק מאתו יתברך. וזה אומרו "אשת חיל מי ימצא" כמו שדרשו זו תורה, והכתוב משבחה "ורחוק מפנינים מכרה" דהיינו אדם שיש לו פנינים, המוכר לוקח המעות והלוקח לוקח הפנינים, אבל התורה אף על פי שהחזיקו בידו אין נחסר מחלק תורתו, וזהו "ורחוק מפנינים מכרה" לומר מכירת התורה אינה כמכירת הפנינים. וזהו "בטח בה לב בעלה" דהיינו התלמיד חכם, "ושלל לא יחסר" אף על פי שלקח שלל דהיינו מעות מבעל הבית, לא יחסר מתורתו כלום.

(כא) או נאמר ונפרש הפסוק על דרך הלצה על האשה, והוא שהאיש נותן מוהר ומתן לאשה כדי לקנות האשה, ואחר כך יתנו לו האשה, וכל מה שנתן תביא הכל לביתו, נמצא שקנה האשה וחזרו מעותיו לו. זה אומרו "אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה" דהיינו קניינה, הפך מקניית הפנינים, לפי שהקונה פנינים לא יחזור מעותיו עם הפנינים, אבל האשה יחזרו המעות עמה. וזהו "ושלל לא יחסר" שקונה האשה בלא כסף ובלא מחיר כמו השלל, לפי שלא יחסר כלום מכל מה שנתן. אבל אשה רעה צרעת לבעלה, מאי תקנתיה, יגרשנה ויתרפא מצרעתו, רק שמגרשה לוקחת כתובתה והולכת, נמצא שהלך המקח והמעות.

(כב) או נאמר באופן אחר, "אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה". בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. והוא, דבעובדא דרבי יהושע⁵¹ בן פזי, אף על פי שהתירו לו לרבי יוסי בן פזי לחזור בו, מכל מקום אותו העשיר לא הפסיד, שאמרו לו: קבל מיניך ואנן יבינן לן אגר וטב עמנא. וזה אומרו "אשת חיל מי ימצא", כמו שפירשנו שרוצה להחזיק ביד לומדי התורה, ואמר שלמה בחכמתו אל תתיירא דילמא הדר ביה התלמיד חכם. ולזה אמר "ורחוק מפנינים

⁴⁷ ואיני חולק עמו.

⁴⁸ צ"ל רבי יוסי.

⁴⁹ צ"ל רבי יוסי.

⁵⁰ לימדו.

⁵¹ צ"ל רבי יוסי.

מצמר ופשתים דווקא. ועוד חומרא אחרת עשתה בסברת⁵⁵ לוחות הברית, שאין לקוץ הציצית בסכין אלא בפיה על ידי שיניה, וזאת לא חתכה בסכין אלא "ותעש בחפץ כפיה" ר"ל כפיה ר"ל שקצצה החוטין של הציצית בכפיה ולא בסכין, "ותעש" תקוץ כמו שדרשו "ועשתה" תקוץ. גם אנו נאמר "ותעש" תקוץ כדי לעשות המצווה כתקנה.

(כד) "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה". ויש להבין, למה אמר "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה", וכי ביום אינה יכולה ליתן טרף לביתה:

אמנם שכבר פירשנו שפסוקים אלו הם המדברים על התורה, עוד נקדים מה שאמרו בגמרא⁵⁶, אמרו ליה ברתיה דרב חסדא לרב חסדא: לא בעי מר דנינום⁵⁷ פורתא. רוצה לומר, רוב הלילה אתה עוסק בתורה ולא תתן שינה לעיניך. ואמר להם: אורחא רחיקא וזוודין קלילא. רוצה אני להכין צידה לעולם הבא עולם שכולו ארוך. עוד נקדים מה שכתבו רז"ל דהאי עלמא איקרי אושפיזא וההוא עלמא איקרי בית. ובזה יבא על נכון "ותקם בעוד לילה" לעסוק בתורה קודם שהגיע עמוד השחר שעדיין לילה. וכי תימא למה ליה כולי האי, די כמה שיעסוק ביום בתורה. ולזה תירץ "ותתן טרף לביתה" דהיינו מזונות לביתה דהיינו העולם הבא דאיכרי 'בית', וכמו עובדא דרב חסדא שהיה עוסק גם בלילה בתורה כדי להכין צידה לעולם שכולו טוב עולם שכולו ארוך:

(כה) "כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון. לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים". ויש להבין, דהוה ליה לומר 'נתנה לעני', ובדאי שבידה נתנה לו. ועוד למה בעני אמר "כפה" ובאביון "ידיה". ותרגם המתרגם: ידיה פשטה לעני ודרעה אושיטה לעלוב, מהו כוונתו. ועוד, מה יש רמז לנתינת הצדקה בסמיכות "לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים". ועוד דעיקר הכתוב בא לשבח מעשה הטוב, ומאי אתא לאשמועינן אם הוא לבוש שני או דבר אחר. ועוד מה יש סמיכות "לא תירא לביתה" למאי דקאמר מעיקרא "כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון":

אמנם יובן כמו שכתב הטור⁵⁸ בסימן ר"ן: כמה נותנין לעני, די מחסורו אשר יחסר לו וכו', ואפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו וכו'. ובעני המחזיר על הפתחים כתב הרמב"ם ז"ל: אין נותנין לו מתנה מרובה אלא מתנה מועטת וכו', ומסתברא כדברי הרמב"ם ז"ל. עוד נקדים מה שכתב הטור בסימן רמ"ז: ולעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה וכו', ואמרו חכמים: בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ מדבר זה, כדכתיב⁵⁹ "ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די" ע"כ. וזה אומרו "כפה פרשה לעני" רוצה לומר לעני המחזיר על הפתחים "כפה" פרשה כף אחת דהיינו דבר מועט. אבל לאביון, שהוא בן טובים, אפילו סוס לרכוב, וזהו "ידיה שלחה לאביון" רוצה לומר שתי ידיה דהיינו די מחסורו. וזה אומרו "לא תירא לביתה", וכי תימא כיון שנותנת לכל שואל דילמא אתיא לידי עניות, "לא תירא" מזה הנתינה אשר היא תתן לעני ולכל שואל, דאין אדם מעני מן הצדקה אלא אדרבה מעשיר, "כי כל ביתה לבוש שנים" שהעושר לא ימושו מן אהל ביתה.

מכרה", רוצה לומר שבשאר סחורות אם יחזרו בהם, זה נוטל את שלו וזה נוטל את שלו, דמעות אינן קונות, מה שאין כן הכא דאף על פי שמצינו בעובדא דרבי יהושע בן פזי חזר בו, מכל מקום נתנו לו שכרו משלם. וזהו שרחוק היא מפנינים, והחזיר הפנינים כדי שלא ליתן לבעל הפז מתורתו, מכל מקום אין אתה נפסד בכך "בטח בה לב בעלה" דהיינו המחזיק, "ושלל לא יחסר", וכמו שמצינו שעשו לו כנימוס וכראוי לבעל הפז לא הפסידוהו חלקו בתורה, אף על פי שנטל מה שהניח, ולא מן הדין אלא "גמלתוהו טוב ולא רע" ששלמו לו גמולו בתורת חסד:

(כג) "דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה". ויש להבין, למה פרט בשבח האשת חיל דווקא "צמר ופשתים", והרי כמה מלאכות שהאשה חייבת לעשות: מכבסת ואופה ומבשלת, כמו שמונה אותם במשנה⁵². ולמה פרט אלו דווקא משאר מלאכות שחייבת בהם. ועוד "דרשה" מה שיין באשה, הוה ליה לומר 'עשתה'. ועוד מה צריך לומר "ותעש בחפץ כפיה", שודאי המלאכה תעשה בכפיה, וכי עושין מלאכה בפה או ברגלים, עד שהוצרך לשבחה "ותעש בחפץ כפיה":

אמנם יובן בהקדים מה שכתב הרב בית יוסף דאיכא פלוגתא דאיכא מאן דאמר שאין חייב בציצית אלא בגד צמר או פשתים, אבל שאר המינין הם מדרבנן, ומביא תנא דבי רבי ישמעאל דדריש הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם, ופרש לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים, אף כל צמר ופשתים. ובזה פסק רב אלפסי וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכן פסק מר"ן בשולחן הטהור בסימן ט'. אבל התוספות והרא"ש וסמ"ג ומרדכי פסקו שכל הבגדים חייבין מדאורייתא. עוד נקדים מה שכתב הטור בסימן יד באורח חיים: עשאה גוי פסולה, ואשה כשרה לעשותה. וכתב מר"ן בבית יוסף אשה כשרה, בפרק התכלת אמר רבי יהודה אמר רב: מניין לציצית שעשאה נכרי פסולה שנאמר "דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית" בני ישראל יעשו ציצית ולא הנכרים. וכתבו התוספות והרא"ש: משמע דווקא נכרי, אבל אשה כשרה לעשות ציצית וכו', וכן פסק סמ"ג. והמרדכי כתב יש מפרשים דנשים פסולות לעשות ציצית וכו', ור"י דחה דבריהם, ובשם הרב רבי משה ובשם רבנו תם כתב דנשים פסולות. ולבסוף כתב ולעניין הלכה נהוג עלמא כדברי המכשירים דרוב נינהו, וגם כי טעם נכון יש להם ע"כ:

ונוכל לומר שבא לרמוז שהאשת חיל "דרשה" שאין חייב מן התורה בציצית אלא צמר ופשתים דווקא בגדים אלו, וכדרשת תנא דבי רבי ישמעאל. וזהו "דרשה צמר ופשתים" רוצה לומר שאין חייב מן התורה בציצית אלא צמר ופשתים בלבד. ועוד, "ותעש בחפץ כפיה" לרמוז כמאן דאמר האשה כשרה לעשות ציצית, וזהו ותעש בחפץ כפיה דהיינו שהיא בעצמה עשתה הציצית לבעלה וכמו שכתב מר"ן דהמכשירים רובא. או נאמר "ותעש בחפץ כפיה" לרמוז למה שכתב מר"ן בשולחן הטהור באורח חיים סימן י"א סעיף יב: יחתוך ראשי החוטין הארבעה ויתחבם בכנף, וכתב בבאר היטב בסעיף י"א⁵³ בשם שני לוחות הברית שלא יחתוך בסכין אלא יחתוך בשיניו ע"כ. עוד נקדים מה שדרשו רז"ל על פסוק⁵⁴ "ועשתה את צפרניה" רבי אלעזר אומר תקצוץ, וזהו שרמו "דרשה צמר ופשתים" דהיינו "דרשה" של הציצית כמו שפירשו שלא לעשותם אלא

⁵⁵ חסרה המילה - שני.

⁵⁶ עירובין סה ע"א.

⁵⁷ צ"ל מינם.

⁵⁸ ביורה דעה.

⁵⁹ מלאכי ג, י.

⁵² כתובות פרק ה' משנה ה'.

⁵³ צ"ל יט'.

⁵⁴ דברים כא, יב.

דאיקרי בית, וכיון שכל ימיו מצפה על הליכתו לעולם הבא, ודאי היינו זה צדיק גמור, ולזה משבחו "צופיה" וגו':

(כח) "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה. צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל. כמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה. רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה":

ויש להבין, דלמה כפל דבריו במילות שונות, דכיון דאמר "פיה פתחה בחכמה" למה חזר ואמר "ותורת חסד על לשונה". ועוד, מהו "צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל". ועוד, במאי דקאמר "קמו בניה ויאשרוה", למה צריכין בניו לקום כדי לשבחה, וכי אינו מועיל אם משבחין אותה מיושב, עד שהוצרך לומר "קמו בניה". ועוד שעיקר השבח שאחרים ישבחו ולא בניו ואנשי ביתו, כדכתיב⁶⁵ "היללך זר ולא פיך". ועוד, במאי דקאמר "רבות בנות עשו חיל", למה אמר "בנות" הוה ליה לומר 'רבות נשים עשו חיל', כדכתיב⁶⁶ "תבורך מנשים יעל" ולא אמר 'תבורך הבנות יעל'. ועוד, דרישא דעניינא באשה משתעי קרא ולא בבנות, כדכתיב "אשת חיל", ואם כן הוה ליה למימר 'רבות נשים':

אמנם יבא הכל לכלל יישוב, והוא בהקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל בגמרא על זה הפסוק: מאי דכתיב "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה", וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד. אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד, שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד. איכא דאמרי: תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד" ע"כ. וכבר ידוע דכל היכא דקאמר בגמרא 'מאי דכתיב', יש קושיא בפסוק מלבד הקושיא שמקשה בגמרא, וכשמתרין הקושיא שמקשה בגמרא מתרצה הקושיא של 'מאי דכתיב'. אמנם נוכל לומר דמה שהקשינו דלמה כפל דבריו, כיון דקאמר "פיה פתחה בחכמה" היה די לומר, ולמה חזר ואמר עוד "ותורת חסד על לשונה", והו שנתקשה בגמרא במאי דכתיב. דאי לאו הכי, למה התחיל מתחילת הפסוק "פיה פתחה בחכמה" הוה ליה להתחיל מ"ותורת חסד על לשונה" ולהקשות 'וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד', למה התחיל ברישיה דקרא "פיה פתחה בחכמה", כיון דעיקר קושייתו על "ותורת חסד", ועל מה שאמרו "פיה פתחה בחכמה" לא יש קושיא. אלא ודאי שכוונת קושיית 'מאי דכתיב' למה כפל "פיה פתחה בחכמה" וחזר לומר עוד "ותורת חסד". עוד נקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל: "הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם. והנה, כיון שתירצו רבותינו ז"ל לקושיית וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, ואמרו תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, אולא לה גם כן קושיית הכפל בדבריו, דלמה זכתה ש"פיה פתחה בחכמה" שזכה לחכמה, לפי ש"תורת חסד על לשונה" כמו שאמרנו תורה ללמדה זו היא תורה חסד, וכיון שלמד לאחרים לזה זכה לחכמה, וכמו שאמרו ומתלמידי יותר מכולם:

(כט) או נאמר באופן אחר לפרש תחילת הפסוק ונחזור לתרין הדקדוקים שאמרנו. והוא כמה שהקדמנו תורה לשמה זו היא תורה של חסד, שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד. ונקדים עוד מה שאמרו רבותינו ז"ל רבי מאיר אומר: כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', מגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. וזה שאמרו בגמרא מאי דכתיב "פיה פתחה

(כו) "עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון" ויש להבין דמהו העוז וההדר לבושה הוה ליה לומר 'שש וארגמן לבושה' או 'משבצות זהב לבושה' שכן דרך הפסוק כשמשבח בבגדים החשובים מזכיר אלו הענינים ולמה בכאן שבח "בעוז והדר לבושה". ועוד במאי דקאמר "ותשחק ליום אחרון" למה אחרון דוקא ולא ראשון ולא אמצעי:

אמנם יובן במה שאמרו בזוהר פרשת פנחס⁶⁰ על פסוק⁶¹ "ויהושע היה לבוש בגדים צואים" דכפי עובדיו דבר נש מלבשין ליה בהווא עלמא לרוחא, אי עובדיו כשרן מלבשין לרוחא מלבושין נאים ע"כ. וכיון דאוקימנא ליה לעיל דבתורה משתעי קרא. ועוד נקדים שהתורה נקראת "עוז" דכתיב⁶² "ה' עוז לעמו ייתן":

ובזה יבא על נכון "עוז והדר לבושה" רוצה לומר ה"עוז" דהיינו התורה שעסק בה בעולם הזה, והמעשים טובים נעשו "לבושה" לרוחא וכמו שהקדמנו בשם הזוהר וזהו "עוז והדר לבושה" לרוחא, אז "ותשחק ליום אחרון" דהיינו לעולם הבא שש ומתפאר במלבושין טבין של מעשיו הטובים שעשה בעולם הזה "ותשחק בהם ליום אחרון":

(כז) או נאמר באופן אחר "ותשחק ליום אחרון. פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה. צופיה הליכות ביתה". ויש להבין, מה שבח הוא זה כמה שאמר "צופיה הליכות ביתה". ועוד, למה "ותשחק ליום אחרון" ולא אמר ביום ראשון או כל הימים. ועוד, מה יש סמיכות "ותשחק ליום אחרון" ל"פיה פתחה בחכמה" דכתיב בתריה:

אמנם יובן במה שאמרו המפרשים ז"ל, וכמדומה לי שמעתי ממנה"ש אלגאזי ז"ל לה לה שפירש על מאמר רבותינו⁶³ ז"ל: בהילולא דמר בריה דרבינא אמרו ליה רבנן לישרי לן מר, אמר להו: ווי לן דמיתנא. וכתבו המפרשים, דמה ענין מיתה בהילולא. ותירצו, שעיקר שאדם נושא אשה בשביל שיודע שסופו למות, שאם יודע שאינו מת, למה מוציא נכסיו לאחרים הוא היה נהנה מהם, אלא לפי שסופו למות לפי זה נושא כדי שיוליד בנים ויהיה לו זכר בעולם. וזהו אומרו 'ווי לן דמיתנא' ר"ל שעיקר ההילולא לפי שידוע שסופו למות. עוד נקדים מה שאמרו רז"ל כל המשמח חתן וכלה זוכה לתורה. עוד נקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל אם רוצה אדם לינצל מיצר הרע יזכור לו יום המיתה. עוד נקדים מה שאמר התנא: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. וזה אומרו "ותשחק ליום אחרון" רוצה לומר, כשהיה משחק לפני החתן והכלה היה מזכיר להם יום אחרון דהיינו יום המיתה, כמו עובדא דמר בריה דרבינא דאמר ווי לן דמיתנא. ולזה סמך "פיה פתחה בחכמה", שעל ידי ששחק לפני החתן והכלה זכה "פיה פתחה בחכמה" דהיינו שזכה לחכמת התורה. ועל ידי שזכר יום אחרון דהיינו יום המיתה, זכה גם כן ל"תורת חסד על לשונה", דהיינו שמתקיימת תורתו. לפי שכיון שזכר יום המיתה, אזל יצר הרע מיניה, ואם כן יראת חטאו קודמת לחכמתו וחכמתו מתקיימת. וזהו "ותורת חסד על לשונה" שנתנה לו כמתנה בתורת חסד, וכיון שנתנה לו במתנה עולה לגדולה "התורה רבו". וזהו "צופיה הליכות ביתה" "צופיה" פירשו כמו "שדה צופים"⁶⁴ דהיינו מקום גבוה, רוצה לומר שעולה לגדולה או פירוש "צופיה הליכות ביתה" צופה ומביט על הליכתו מזה העולם לעולם הבא

⁶⁰ דף רי"ד ע"א.

⁶¹ זכריה ג, ג.

⁶² תהלים כט, יא.

⁶³ ברכות לא ע"א.

⁶⁴ במדבר כג, יד.

⁶⁵ משלי כז, ב.

⁶⁶ שופטים ה, כד.

בחכמה", וכפי שפירשנו במאי דכתיב נתקשו למה כפל דבריו, והקשו עוד וכי יש תורה וכו'. ובשתירצו 'תורה לשמה זו היא תורה של חסד', נתרצה קושיית הכפל דלמה "פיה פתחה בחכמה" דהיינו שזכה לחכמה, "ובא רעהו וחקרו"⁶⁷ "ותורת חסד על לשונה", וכמו שאמרו תורה לשמה זו היא תורת חסד, וכיון שעוסק בתורה לשמה לזה זכה לחכמה וכמו שאמרו כל העוסק בתורה לשמה זוכה וכו'.

(ל) או נאמר באופן אחר, במאי דנתקשה במאי דכתיב "פיה פתחה בחכמה" מלבד קושיית הגמרא. והוא שנתקשה בעל המאמר דלמה אמר "פיה פתחה", הוה ליה לומר 'בפיה אמרה חכמה', ולמה אמר "פתחה". ונקדים מאי דאיתא בזהרי חמה וזה לשונו: לפעמים כתוב בזוהר 'אמר' ולפעמים כתוב 'פתח', והשיב, כל היכא דכתיב 'אמר' היה מחדש דבר בתורה אשר כבר נלמד במתיבתא דרקייעא, וכל היכא דכתיב 'פתח' חידש דבר אשר לא נתחדש עדיין במתיבתא דרקייעא, לכן כתב 'פתח'. וזה שנתקשה בעל המאמר מאי דכתיב "פיה פתחה", דלמה אמר "פתחה" ולא 'אמרה'. ועוד נתקשה: וכי יש תורה של חסד ויש שאינה של חסד. ותירוצו שני הקושיות ביחד: 'תורה לשמה זו היא תורת חסד', רוצה לומר, דעל ידי שעוסק בתורה לשמה וזוכה לדברים הרבה ונעשה כמעין המתגבר, דהיינו שפותח בחכמה קודם מתיבתא דרקייעא, לפי ש"תורת חסד על לשונה" והיינו לשמה. איכא דאמרי: תורה ללמדה זו היא תורת חסד, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל: הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולן. זה אומרו "פיה פתחה בחכמה", ר"ל למה זכתה לפתוח בחכמה קודם מתיבתא דרקייעא. ויהי כמשיב: 'תורה ללמדה זו היא תורת חסד', ורוצה לומר, כיון שתורתו של חסד דהיינו שמלמדה, לזה זכתה שהוא פתח תחילה קודם מתיבתא דרקייעא, כיון שמלמדה לאחרים ומקיים ביה ומתלמידי יותר מכולם, ולזה זכתה שהוא פותח בחכמה תחילה, וזהו "פיה פתחה בחכמה":

(לא) או נאמר באופן אחר, למה כפל "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה". במה שכתב הרב בעל חמדת ימים משם הרב בעל ראשית חכמה שכתב בשער 'יא' שער האהבה, על זה אמרו: 'הרוצה שיחכים ידרים' פירוש, הרוצה לזכות במידת של חכמה צריך שיאחז במידת החסד הנקרא דרום, כי החסד כסא לחכמה, ובאחיזותו במידת החסד בוודאי יזכה לחכמה שעליה, ע"כ. וזה אומרו "פיה פתחה בחכמה" למה זכה לחכמה, ויהי כמשיב: 'ותורת חסד על לשונה', רוצה לומר לפי שאחז במידת החסד לזה זכה לחכמה:

(לב) ונחזור לענין למה שאמרו רבותינו ז"ל: 'תורה לשמה זו היא תורה של חסד', ועוד במה שפירשנו על פסוק "אשת חיל" דמייירי במחזיק ביד לומדי התורה וזכה וכו'. וזוהי יבא על נכון קשר הפסוקים, כיון דמייירי בעוסק בתורה לשמה, לזה אמר "צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל". רוצה לומר דעיקר עסקו בתורה "צופיה" הליכות ביתה, דהיינו שצופה ומביט שהליכות ביתה דהיינו לעולם הבא דאיכרי בית, ולא מביט בהאי עלמא דאיכרי אושפיזא, לפנות לקראת נכסים לעסוק בתורה בשביל ממון או בשביל כבוד המדומה, אלא העיקר בשביל לזכות לההוא עלמא דאיכרי 'בית' כמו שאמרו רבותינו ז"ל. ולזה "לחם עצלות לא תאכל" רוצה לומר שאינו מתקן כל צורכו דהיינו תורה

שלא לשמה, אלא עוסק לשמה. וכיון שעסק לשמה, וכבר כתבנו לעיל דהיכא דהמחזיק לשמה והת"ח עוסק שלא לשמה איכא לצדודי בשכר המחזיק אי שכרו משלם אי שכרו כמו שלא לשמה, ועתה שכתבנו בשם מהר"ש יפה. אבל בכאן דמייירי בעוסק לשמה, לזה אמר "קמו בניה ויאשרוה" רוצה לומר "בניה" בניה שהוא מאושר, וכמו שדרשו רז"ל אל תקרי בניך אלא בוניך. ואז "בעלה ויהללה" דהיינו המחזיק מהללו לתלמידי חכם. "רבות בנות עשו חיל" דהיינו הרבה בנאים דהיינו התלמידי חכמים עשו חיל ועסקו בתורה ויש להם שכר בעולם הבא. אבל אם עסקו שלא לשמה שכרם אינו כל כך משלם וגם המחזיק אפשר שאין שכרו משלם, אבל את שעוסקת לשמה "ואת עלית על כלנה" דהיינו שכרך משלם ושכר המחזיק בידך גם כן שכרו משלם:

(לג) או נאמר באופן אחר, והוא על דרך מה שאמרו רז"ל: 'תורה ללמדה זו היא תורה של חסד'. עוד נקדים: כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. מאי טעמא, כדי שלא יהיה הרב בגיהנם ותלמידיו בגן עדן. ועוד במה שכתבנו לעיל: הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולן. וזוהי יבאו הכתובים על נכון, דמייירי במלמד לאחרים, וכמו שאמרו תורה לשמה וללמדה זו היא תורה של חסד. וזה אומרו "ותורת חסד על לשונה", דהיינו תורה ללמדה כמו שאמרו רבותינו ז"ל. אבל לא כל המלמדים שווין, דאיכא עושה מלאכת ה' רמייה חס ושלום. אבל בכאן, שעיקר מה שמלמד לא בשביל ממון אלא מקרי לבני עניי תורת כבני עתירי, לפי שעיקר מה שמלמד, כל מחשבתו לזכות לחיים חיי עולם הבא. וזהו "צופיה הליכות ביתה" דהיינו שצופה ומביט לעולם הבא דאיכרי בית, "ולחם עצלות לא תאכל" שאינו מלמד לתלמידים בעצלות אלא בזריזות. ולזה "קמו בניה" וכמו שאמרו רז"ל שהתלמידים קרויים בנים, וכמ"ש כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו כאילו ילדו. ועוד כמו שאמרו רז"ל: שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה הביאו לחיי עולם הבא, ולזה נקראו התלמידים בנים. וזהו אומרו "קמו בניה" ר"ל שקימה הייתה לתלמידים, וכמו שדרשו על פסוק⁶⁸ "ויקם שדה עפרון" קימה הייתה לו, אף אנחנו נאמר "קמו בניה" שקימה הייתה להם לפי שהרב שלמדם, למדם לשם שמים לפי שכוונתו לזכות על ידם לחיי העולם הבא, וגם לא למדם בעצלות אלא בזריזות. ולזה "ויאשרוה" ר"ל שנתאשרו ונתחזקו בתורה ולמדו כל צורכם. ולזה "בעלה ויהללה" דהיינו המלמד לעצמו נתהלל בה, דהיינו שאין חטא בא על ידו לפי שלמדם היטב ונעשו תלמידי חכמים. "ובא רעהו וחקרו" רבות בנות עשו חיל" וכמו שאמרו רבותינו ז"ל "אל תקרי בניך אלא בוניך", שהתלמידי חכמים נקראים בנאים לפי שעוסקים בבנינו של עולם. וזהו "רבות בנות עשו חיל" דהיינו שהרבה תלמידי חכמים שנקראו בנאים עשו חיל דהיינו שלמדו תורה, אבל לא כל אפיא שוין, "ואת עלית על כלנה" לפי שלמדה לשמה.

תם ונשלם, שבח לאל

שיהיו דברי התורה לעילוי נשמת חמי היקר רבי משה זהוראי בן רבי שלום זיע"א. ולהבדיל לרפואת משה בן עדנה ובשמות שיפרה בת ורד.

⁶⁸ בראשית כג, יז.

⁶⁷ משלי יח, יז.

הערות/הארות למייל jacovhas@gmail.com יעקב חזן מהדיר
של הספרים "רוב דגן", "ש"ת" "אות לטובה" ו"תנא ושייר פני המים"
של הרב יצחק עטיה זצ"ל זיע"א

הרה"ג שמואל דוד שליט"א

רבה של עפולה

חג הסוכות – שני חגים משולבים

א. בתורה

בפרשת אמור (ויקרא כג, לד ואילך), לאחר שהפרשה מתארת בקצרה את כל החגים מפסח ועד יום הכיפורים, היא מסיימת בחג הסוכות:

לד: בחמישה עשר יום לחודש השביעי הזה, חג הסוכות שבעת ימים לה'.

לה-לו: ביום הראשון מקרא קודש... שבעת ימים תקריבו אשה לה', ביום השמיני מקרא קודש...

לז-לח: אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש... מלבד שבתות ה' ומלבד...

לט: אך בחמישה עשר יום לחודש השביעי, באספכם את תבואת הארץ, תחוגו את חג ה' שבעת ימים, ביום הראשון שבתון, וביום השמיני שבתון.

מ: ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, כפות תמרים..."

פסוקים לז-לח מסכמים את כל הפרשה, ונראה כאילו הסתיימה פרשת המועדים, ואז כביכול "נזכרת" התורה כי שכחה לספר על חג נוסף. ברור כי כוונת התורה לעשות חלוקה ברורה בין שני החגים, חג הסוכות וחג האסיף.

בהתחלה מוזכר חג הסוכות, הוא חלק מהרגלים, זכר ליציאת מצרים, הוא גם מסיים את חגי תשרי שעיקרם מלכות ה', ובסוכות עולים דרגה - הביטחון בה' שמתבטאת ביציאה מן הבית לסוכה.

החג השני הוא חג ה' בזמן האסיף, חג תודה לה' על שבשנה שעברה היו טללים ורוחות, וזכינו ליבול שמתבטא בארבעת המינים, ובקשה כי גם השנה יהיו גשמים (אנו מנענעים

בהלל בשני פסוקים: הודו לה' כי טוב, על השנה שעברה, ובאנא ה' הושיעה נא - על השנה הקרובה).

ב. איחוד החגים

אחר שהתורה הבהירה בדרכה כי הם שני חגים, היא גם איחדה אותם לחג אחד - חג האסיף שהוא חג הסוכות.

היינו שני חגים אלה נופלים באותו תאריך, שבעה ימים המתחילים בחמישה עשר לחודש השביעי.

סוכות מבטא את הבטחון בה', בהגנה מפני צר, וחג האסיף מורה על בטחון של סיפוק צרכנו הבסיסיים של מים וחיים. על כן יש רק בחג משולב זה שתי מצוות, ישיבה בסוכה כמצות חג הסוכות, ונטילת ארבע מינים כמצות חג האסיף. חג הסוכות הוא חג של יראה בעליה לרגל, ושל קבלת עול מלכות שמים כחלק מחגי תשרי.

מצות השמחה בחג קשורה לחג האסיף שבו: בנטילת ארבעת המינים נאמר **"ושמחתם"** לפני ה' א-להיכם (פרשת אמור: ויקרא, כג,מ) כחלק מחג האסיף: **"באספכם"** את תבואת הארץ (פסוק לט). וכן בפרשת ראה (דברים טז) **באספך** מגרנך ומיקבך = **ושמחת בחגך... והיית אך שמח**. והשמחה צריכה להיות לפני ה', היינו כחלק מעליה לרגל, כחלק מהיראה של חג הסוכות כדי לזכור שהכל ממנו יתברך.

ג. שמיני עצרת

גם "עצרת" מוזכר בשתי הפרשיות.

עצרת הראשון - הוא סיום החגים, עצרת של עם ישראל עם ה'. בסוכות הקרבנו שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם, ועתה ה' מתייחד עם עם ישראל לבד.

בחגי תשרי טיפסנו לגבהים של אמונה ובטחון, ואנו מסיימים עם עצרת שבה אין מצוות (פרט לקרבנות), כי כל כולה הוא קשר עם ה'. אולי עד עתה היינו בבחינת 'מי יעלה בהר ה', כל חג ומצוותיו, ועתה אנו בבחינת 'מי יקום במקום קדשו', להפנים את הכל, לאחד את הכל.

עצרת השני הוא חג האסיף, הוא אינו שייך לשאר החגים.

לכן הוא נקרא בפי חכמינו גם שמיני וגם עצרת, גם שמיני לסוכות, כאילו הוא המשיך לסוכות ואינו חג בפני עצמו, וגם עצרת, חג בפני עצמו.

הרה"ג אברהם דוד ברנד שליט"א
מח"ס אדבר דבר
עיה"ק ירושלים תובב"א

עוד קושיות ותירוצים בענייני חג הסוכות

לאחר שבגליון הקודם הבאתי בס"ד קושיות ותירוצים בענייני חג הסוכות, בגליון זה הנני להביא כאן עוד ארבע קושיות שנדפסו בגליון הנפלא "אהלי מועד" משמיה דרבינו הגדול מרן הגאון ר' דוב לנדו שליט"א. והבאתי כאן התירוצים שכתבתי על קושיות אלו לענ"ד.

א. הקשה רבינו הגדול שליט"א ע"ד הגמ' (סוכה ג, ב) דאי הייתה הסוכה גבוהה מעשרים אמה ובא לבטלה בכרים ובכסתות לא הוי ביטול, משום דאין אדם עשוי לבטלן כל שבעה אלא משתמש בהן תדיר. והא קרקע הסוכה היא חלק מהסוכה ולכאורה אסורה בהנאה, וא"כ נימא דהכרים מתבטלים לקרקע הסוכה. אמנם נראה פשוט דלא ניתן לומר שיתבטלו הכרים לקרקע, דאין הכרים חלק מהקרקע ואדרבא הם מנגדים מצד טבעם לקרקע (שהאדם מניח כרים על הקרקע כדי שלא יצטרך לשבת על הקרקע עצמה), וא"כ אינם בטלים לקרקע.

ב. עוד הקשה רבינו הגדול שליט"א ע"ד הגמ' (שם ד, ב) דאי נעץ ד' קונדיסין וסיכך על גביהן, כל שאילו יחקקו ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן יש בהן משום דיומד ונחשבים כב' דפנות כ"א, דאי לאחמ"כ בא לשים את הסכך על הדפנות, הרי הסכך רחוק מהדפנות מעט. ובאמת בשאר דוכתי כשר בכה"ג משום לבד. אך הכא לא שייך למימר לבד, שהרי יש דבר המפריד בין הדפנות לבין הסכך והוא גוף הקונדס שלא נחקק. ובאמת י"ל בזה, דמאחר ואנו רואים את הקונדס כאילו נחקק, א"כ הא גופא ואף אותו חלק של הקונדס שאילו נחקק היה מתבטל ואיננו, כעת נחשב לחלק מהדפנות. והרי זה כאילו נצטמק הקונדס ברוחבו ונתארך עד שנוצרו ב' דפנות. וא"כ אין דבר החוצץ בין הדופן לבין הסכך.

ג. חקר רבינו הגדול שליט"א בהא דשרי לעשות מלאכת אוכל נפש ביו"ט דווקא בדבר השווה לכל נפש, היאך יהיה הדין בדברי מאכל שאין כל נפש סובלתם, אי שרי להכניס ביו"ט. ובאמת נראה דאיפלגו בהא רבותינו הראשונים.

דהנה הרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף ענין ההוצאה) כ': "שאפילו באכילה עצמה אם נמצא בה שאינו צורך לכל נפש כגון צבי, לדברי ר' אחא אסור היה לשוחטו". הרי מוכח דס"ל דאף באכילה גופא יש לחלק בהא, ואכילה שאינה שווה לכל נפש אסור להכין ביו"ט. אמנם, השיטה מקובצת בכתובות (ז, ב) הביא בשם הראב"ד ל"כ, וז"ל: "דמזון לכל הוא ואין לחלק במידי דבר אכילה". וכע"ז כ' בחידושים המיוחסים לרא"ה שם. הרי מוכח דכל מקום שהוא מידי דאכילה אין לחלק בזה וכל אכילה חשיבא כשווה לכל נפש. ובמה שהקשה רבינו הגדול מהא דאיתא בביצה דשרי לאכול בהמה המסוכנת אי איכא שהות לאכול ממנה כזית חי, באמת יש ליישב בא' מב' האופנים שהציע רבינו שליט"א.

ד. רבינו הגדול שליט"א דן בדברי החזו"א הנודעים, דאף דשרי לקנות ולהקדיש לצורך מצוות היום, אסור לחלל קדושה על דבר אחר לצורך מצוות היום. והק' ע"ז מדברי התוספתא (שבת פ"ז) דאם לבו ביום מבקרין את המומין בשבת ואצ"ל ביו"ט. ולאיהו צורך יש לבקר את הטלאים בשבת ויו"ט, אם לא נאמר שצריכים את הטלאים הללו להקרבת קרבן היום, ואם ימצאו בעלי מומין יחללו אותם על קרבן אחר. אמנם, לענ"ד אפשר ליישב דמבקרין אותם כדי לקיים דינא דמתני' (ערכין פ"ב מ"ה) דאין פוחתין משה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים.

וכדי לא להשאיר הנייר חלק, אוסיף כאן עוד נידון מעניין ששמעתי מידידי הרב רפאל סוויד שליט"א בשלוחת "הקושיא היומית" שבקו "אור עולם" (יום רביעי, י"ב תשרי, תשפ"ז):

מעשה באדם אשר עבר ליד דוכן שבו הונחו ארבעת המינים עם תוויות מחיר ליד כל מין, וחשקה נפשו לקחת אתרוג מדוכן זה. אשר על כן, הוא לקח אתרוג ולא שילם עליו, ובמקום זה שינה את תווית המחיר שהייתה כתובה לצד המינים למחיר גבוה יותר. בצורה זו שילמו הקונים סכומים גבוהים יותר על המינים שלקחו, ונמצא שהמוכר הרוויח הרבה יותר.

ומעתה יש לשאול שאלות רבות העולות ממעשה זה, האם אכן יכול הקונה לעשות כן ולשלם למוכר באופן כזה. עוד יל"ע ביחס לקונים שקנו את ארבעת המינים במחיר החדש האם זכאים לקבל את ההפרש במחיר, או שמא מכיוון שהסכימו לשלם על ארבעת המינים סכום כזה אין הם זכאים להחזר. עוד יל"ע אי אותו א' שלקח את האתרוג באופן כזה יצא יד"ח אתרוג או דלא הוי לכה.

והנה נראה פשוט שאותו א' שלקח האתרוג באופן כזה הרי הוא גזלן גמור. שלא הסכים הבעלים למכור לו האתרוג באופן כזה וגם אם היה שואל אותו ככל הנראה לא היה מסכים. נמצא אם כן שלקח את האתרוג שלא כדין ובוודאי

„למלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמנו להיפטר, אמר בני, בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם“ (רש"י ויקרא כג, לו)

טמון כאן יסוד גדול שמיני עצרת אינו רק היום שלאחר סוכות, זהו יום שבו הקב"ה כביכול מבקש מאיתנו שלא נמהר להיפרד, לאחר כל ימי תשרי, כאשר אנו עומדים לשוב אל חיי החולין, אומר הקב"ה „עכבו עמי עוד יום אחד“

וזהו עומק המילה „עצרת“ מלשון עצירה, לפני שאנו חוזרים לשגרה, ניתנת לנו אפשרות לעצור ולהפנים את מה שעברנו לא לסיים את החגים ולסגור מאחורינו דלת, אלא לעצור ולשאול כיצד אני ממשיך את הקשר שנוצר ביני לבין הקב"ה בימים הגדולים הללו?

גם בגמרא בסוכה (נה ע"ב) מצינו משל נוסף. לאחר שבעת ימי הסוכות אומר הקב"ה לישראל כביכול „עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם“. שבעת ימי הסוכות הם ימים של שמחה רחבה, ואילו שמיני עצרת הוא כביכול מפגש אישי ומיוחד בין הקב"ה לישראל.

ומכאן אנו מגיעים לשם שאנו קוראים ליום הזה שמחת תורה.

שמיני עצרת מבטא את בקשתו של הקב"ה „קשה עלי פרידתכם“ שמחת תורה מבטאת את התשובה שלנו לקב"ה איננו רוצים שהרוממות של תשרי תישאר מאחור אלא אנו רוצים להמשיך את הקשר גם לאחר שהחגים מסתיימים, והדרך המרכזית לכך היא להמשיך בחיבור נצחי לתורה.

אך דווקא כאן אנו צריכים להבין את פשר השמחה.

מדוע יהודי שאינו לומד תורה כל היום רוקד בהתלהבות עם ספר התורה? ומדוע תלמיד חכם, שבמשך כל השנה התורה היא עיקר עולמו, אינו מנצל את היום דווקא לעוד שעות של לימוד, אלא יוצא לרקוד?

מפני שבשמחת תורה אין אנו חוגגים את כמות הידיעות שרכשנו, אלא את עצם הזכות להיות שייכים לתורה ולעם ישראל, זהו יום שבו אין מקום לאדם לעמוד מן הצד ולומר „אני לא מספיק תלמיד חכם“ להפך כולם שייכים לשמחה.

משל לאדם המוזמן לחתונה, ברור לכל שאינו מגיע מפני שהוא עצמו החתן, אלא מפני שהוא שייך לשמחה, כך בשמחת תורה התורה במרכז, וכל ישראל באים להשתתף בשמחתה.

זהו גם פשר הריקוד עם ספר התורה כשהוא סגור. לכאורה, אם השמחה היא בתורה, היה ראוי לפתוח את הספר וללמוד אלא שהריקוד מבטא דבר שאינו תלוי בהיקף הידיעה אלא שמחת החיבור שלנו לנצחיות התורה.

אין יוצא בו ידי"ת. והנה נראה פשוט שבעל הדוכן חייב להחזיר לקונים ששילמו סכומים מופרזים את הפער בתשלום. ואין לומר שמכיוון שהם הסכימו לשלם סכום זה הרי הוא זכה מן ההפקר, שהרי הרגילות היא שהרבה אנשים הקונים ארבעת המינים מדוכנים מעין אלו, עושים זאת מחוסר ברירה, וכגון שברגע האחרון נזכרו לקנות וקונים בדוכן הראשון שמוצאים.

הרה"ג יוסף טולידאנו שליט"א רבה של קרית ביאליק

החגים נגמרים – הקשר מתחזק

לאחי ורעי, בני עירנו היקרים הי"ו

אנו עומדים בסיומם של ימים גדולים ומרוממים, החל מחודש אלול, ראש השנה ויום הכיפורים ועד חג הסוכות, זכינו לעבור מהלך שלם של התקרבות אל הקב"ה, בחודש אלול התקרבתנו, בראש השנה המלכנו את הקב"ה עלינו, בעשרת ימי תשובה שבנו אליו, ביום הכיפורים זכינו לטהרה ולמחילה, ובחג הסוכות יצאנו מדירת הקבע ונכנסנו לסוכה, בצלו של הקב"ה, מתוך אמונה ושמחה.

והנה, דווקא לאחר כל ימי החג, כאשר אנו עומדים להיפרד מן החגים ולשוב לשגרת החיים, מגיע יום נוסף שמיני עצרת, שאותו אנו מכנים בפי כל ישראל שמחת תורה.

כאן מתעוררות כמה שאלות ראשית מדוע התורה קוראת ליום הזה „שמיני עצרת“, ואילו אנו מכנים אותו „שמחת תורה“? מה משמעותה של עצרת זו ומה עניינה של שמחת התורה? ומה ליהודי פשוט ולשמחה בתורה, אם אינו לומד תורה במשך כל היום ולעיתים אף בקושי מצליח לקבוע עתים לתורה? ומאידך, גם תלמידי חכמים, שכל חייהם תורה, מדוע ביום הזה אינם יושבים ללמוד ביתר עיון, אלא מניחים את הגמרא ורוקדים עם ספר התורה?

עוד יש להתבונן לכל חג ממועדי ישראל יש עבודת ה' מיוחדת וברורה.

בפסח – מצה, מרור, ארבע כוסות וסיפור יציאת מצרים.

בשבועות – קבלת התורה ולימודה.

בסוכות – מצוות סוכה וארבעת המינים, „ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים“. ואילו בשמיני עצרת לא מפורט מהי עבודת היום? מה המצווה המיוחדת שאנו מקיימים ביום זה?

התשובה מתחילה בשם שנתנה התורה ליום „ביום השמיני עצרת תהיה לכם“ רש"י מביא בשם חז"ל את המשל הנפלא

שיעור, עוד זמן של לימוד, עוד נקודת חיבור שנזכה לעבור את החורף כולו מחוזקים ברוחניות, באמונה ובעבודת ה', ומתוך כך לראות כיצד החגים נגמרים אבל הקשר מתחזק.

בברכת חג שמח
וקבלת התורה בשמחה
הרב יוסף טולידאנו

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניחוח
עפולה ת"ו

עם ישראל במדבר ואיך זכו לנסים ואיך זוכים היום

לכבוד מורי ורבי, עטרת ראשי, הרב רן אבוחצירא שליט"א

שלום וברכה ומועדים לשמחה

ידידי אביחי שלום (הי"ו) הקשה בפניי איך יכול להיות שעם ישראל זכו לכל כך הרבה ניסים? הרי הם טענו אחרי אלילים במצרים עד שהוצרכו לשחוט את הטלה (כדי לראות שאלוהי מצרים הוא כלום), הטילו ספק בהשגחה הפרטית כאשר שאלו "היש יהוה בקרבנו" וכו'.

עלה בדעתי לומר שעם ישראל רק "נולד", כלומר היה בימים הראשונים להיווצרותו, ולכן היה כתינוק שאין בו חטא וזכה להשגחה ברמה כזו. הבעיה שגם "תינוק" כזה, עשה בעיות מהרגע הראשון...

מה סוד הניסים הגלויים שהיו לעם ישראל, ומה עלינו לעשות כדי שיתחדשו ימינו כקדם?

בברכה, יהב נהוראי בגים
מח"ס צומתי אמונה, מס"ע בני וכו'

תשובתי אליו:

יום ב' י"ז תשרי ה'תשפ"ז חול המועד סוכות

לכבוד תלמידי היקר יהב נהוראי בגים הי"ו שלום וברכה, מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון!

שמחתי מאד לקבל את השאלה הנפלאה של ידידו היקר אביחי שלום הי"ו, וראיתי ג"כ מה שכתבם לתרץ בס"ד.

נראה לעניות דעתי להוסיף כאן כמה פרטים שיובן הדבר באופן יותר ברור, יש לציין שבכללי, העולם יש להם נחת מטעיות של תינוק כי בכך רואים את ההתפתחות שלו, ולאט לאט מכוונים אותו יותר לאמת שלא לעשות טעויות

אנו שמחים על כך שהתורה ניתנה לנו, על האוצר שעבר מדור לדור, ועל הזכות להיות חלק ממנה.

ומכאן מגיעה עבודת היום.

הריקוד אינו הסוף הוא ההתחלה.

החגים יוצרים אצל האדם קרבה ורוממות, אבל הקב"ה אינו מבקש שהקשר הזה יישאר רק בתוך בית הכנסת ובתוך ימי תשרי הוא רוצה שניקה אותו איתנו אל החיים עצמם.

כדי שהקשר יישאר חי צריך להוסיף תורה.

לא החלטות גדולות שאין בכוחנו לקיים, אלא דבר אחד אמיתי וקבוע, אחד יקבל על עצמו שיעור נוסף בגמרא, אחר שיעור בהלכה, אחד יקבע חברותא, ואחר יוסיף זמן קבוע ללימוד לפני העבודה או לאחר התפילה.

כל אחד לפי כוחו, אבל כל אחד עוד שיעור אחד.

כי כל תוספת של תורה אינה רק עוד שעה של לימוד, היא עוד נקודת חיבור, עוד זמן שבו האדם עוצר את מרוץ החיים ופוגש את הקב"ה דרך תורתו עוד שיעור, עוד חברותא, עוד כמה דקות של לימוד כל אלו מחזקים את החוט שמחבר אותנו אל הרוממות של תשרי גם בתוך שגרת החורף.

וככל שהלימוד נעשה קבוע יותר, הקשר נעשה עמוק יותר. החגים נותנים את ההתעוררות, ושגרת הלימוד נותנת לה קיום.

לכן דווקא בשמחת תורה, כאשר אנו רוקדים עם ספר התורה, ראוי שכל אחד ישאל את עצמו מה אני לוקח איתי מהחג? איזו תוספת קטנה אך קבועה תלווה אותי במשך השנה?

לא צריך לשנות את כל החיים ביום אחד צריך רק להוסיף עוד שיעור אחד.

כך הופכת שמחת תורה מחוויה של יום אחד למהלך של השנה כולה. החגים אמנם מסתיימים, ההקפות נגמרות, המנגינות נפסקות אבל הקשר אינו נגמר. להפך, הוא יכול להתחזק.

זהו עומק דברי חז"ל "קשה עלי פרידתכם" הקב"ה נותן לנו עוד יום אחד לפני החזרה לשגרה, כדי שנעצור ונחליט כיצד ממשיכים מכאן.

שמיני עצרת – עוד יום עם המלך.

שמחת תורה – כולנו באים לשמוח.

שמחת תורה – הדרך שבה השמחה הופכת לקשר קבוע.

יהי רצון שנזכה לקחת עמנו את האור הגדול של חודש תשרי, ומתוך שמחת התורה להוסיף כל אחד ואחד עוד

תשובתי אליו:

בס"ד

יום ב' י"ז תשרי ה'תשפ"ז חול המועד סוכות

לכבוד רבי נחמיה לאגאר שליט"א שלום וברכה מועדים
לשמחה חגים וזמנים לששון!

בענין שאלתו הנפלאה!

גם אני חשבתי הרבה על דבר זה איך מברכים על נר חנוכה
כשנר של חנוכה יוצא בליל שבת, וכן ברכת שהחיינו, והרי
עדיין אין חלות חנוכה בשעה כזו.

נראה לעניות דעתי להשיב בזה, שהרי מכיון שאין אנו
יכולים להדליק נר חנוכה בליל שבת כי הדלקת אש היא
חילול שבת, ואם כן מטעם זה מצוות נר החנוכה כבר חל
בזמן שלפני השבת, אבל יש לציין כאן שאפשר להדליק רק
מפלג המנחה כי אז כבר יש אפשרות להדליק נר שבת וכן
אפשר לקבל את השבת בזמן הזה, וא"כ כן יש בזה איזה זמן
של שבת מזמן פלג המנחה שהוא כבר זמן של נר חנוכה רק
שמצד המלאכות עדיין מותר לעשות בו מלאכות, ואם כן זה
הגורם שבזה יהיה חלות לנר חנוכה וכן לברכת שהחיינו של
נר חנוכה. כנלע"ד בזה בס"ד.

מה ששואל כת"ר על חנוכה דווקא בחג הסוכות יש לומר
שידוע הוא בגמ' שבת פרק במה מדליקין כתוב שאחד סבר
שנרות החנוכה שפוחת והולך הם כמו פרי החג של סוכות,
ואם כן יש קשר בין חנוכה לסוכות. ויש מה להאריך בזה ויש
המברכים פתקא טבא עד חנוכה.

בענין "הקבלת פני רבו" אשמח מאד לראותך, אך בפשטות
עצם הקבלת רבו הוא לשמוע דברי תורה מרבו, ואם כן יתכן
שיוצאים ידי חובה בהקבלת רבו ע"י שאלה ששולחים למייל
או בדבר תורה שהרב כותב לתלמידו במייל.

עלה לי עוד שאלה בזה האם יוצאים ידי חובה בהקבלת פני
רבו כשמגיע רבו אל תלמידו בחג, כגון שבא הרב לסוכתו
של תלמידו, וצ"ע. ואשמח מאד לתשובה מכת"ר שליט"א.

ציירתי את הקונטרס על רבינו הרמב"ן זיע"א.

ברכות ושמחות לעד בקרוב אכי"ר.

בברכת התורה ולומדיה
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח"ס מריח ניחוח
עפולה ת"ו

*

אלא להיות מכוון לאמת, ובאמת כך היה מצבם של עם
ישראל גם במצרים וגם ביציאת מצרים, ועל כן עדיין אע"פ
שתינוק עושה טעויות וכן כלפי עם ישראל שהם כתינוק
ועושים טעויות בהתחלה הרי יש בזה עדיין איזה נחת
מתינוק שטועה כי רואים את ההתפתחות שלהם, ועל כן כל
מה שעשו בהתחלה טעויות הרי יש בזה איזה יופי מיוחד של
התפתחות ולכן עושים להם נסים.

עוד יש לציין שדור המדבר הוא דור דעה, ועל כן הם לא
סתם תינוק אלא תינוק עם חריפות מיוחדת ועל כן רואים
בתינוק עם חריפות יותר מעלה כי יש ממנו איזה נחת שהוא
יודע לעשות דברים יפים כל הזמן גם אם זה טעויות אבל אלו
טעויות של בדיקת גבולות, ויש מזה נחת כי הוא מנסה כל
הזמן את הגבולות, ורואים על תינוק כזה שהוא רוצה
להתפתח יותר ויותר, כי תינוק שאינו עושה טעויות לא ניכר
בו התפתחות, ובאחד שעושה טעויות ניכר יותר התפתחות.

ובענין איך זוכים לזה היום אנו צריכים להגיע למצב של "על
דעת התינוק הזה אני מתפלל", והיינו אע"פ שלכאורה אנו
מפותחים היום, אבל צריך להיות עם תמימות ושלימות
כלפי הקב"ה כמו של תינוק, ויהי רצון שנזכה לזה אכי"ר.

מועדים לשמחה
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח"ס מריח ניחוח
עפולה ת"ו

*

נר חנוכה בפלג המנחה בערב שבת קודש

בס"ד

לכבוד הרב רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שיחיה, לאורך
ימים ושנים אמן.

ראשית, אני מבקש מהרב מחילה על כך שלא הייתי בקשר
עם הרב הרבה זמן, מכיון שהייתי טרוד בהמון דברים ולא
היה לי פנאי לרגע ליצור קשר.

שנית, רציתי לשאול בעניין נר ראשון של חנוכה שחל
בשבת, שמדליקין בפלג המנחה ועדיין אינו בחלות חנוכה,
ועוד בנוסף לזאת בעניין ברכת שהחיינו. אם תהיה לרב
תשובה אשמח.

כמו כן, רציתי לבוא לרב מצד "מקבלים פני רבו ברגל".

בנוסף, פעם הרב שלח לי את ספר "ויכוח הרמב"ן" עם
הערות יפות, אשמח אם הרב יוכל לשלוח לי אותו שוב.

בברכת פתקא טבא, לאורך ימים ושנים בבריאות איתנה
ונהורא מעליא,

נחמיה לאגאר

שריקה באשה ערוה

לכב' כת"ר שליט"א!

שבוע טוב!

רציתי לשאול:

האם גם בשמיעת אשה שורקת נאמר קול באשה ערוה?

י"שכ"ג מראש!

בברכות התורה-

מרדכי ציון

תשובתי אליו:

בס"ד

ליל הושענא רבה ה'תשפ"ז

לכבוד ידידי היקר הר"ג מרדכי ציון שליט"א שלום וברכה
וכט"ס!

שמחתי על שאלתו, ומחילה על איחור התשובה!

בספר דעת נוטה חלק א' למרן שר התורה לגר"ח קניבסקי
זצוק"ל וזיע"א בתשובה ס"ט כתב, וז"ל: שאלה: האם
שריקת אשה נחשב קול באשה ערוה. תשובה: דוקא קול
זמר. עכ"ל. ושם בהערות הערה 64 ציינו עוד משם מרן שר
התורה הגר"ח זיע"א דה"ה בשעה שאשה צוחקת וכיו"ב אף
שאין זה ממש קול דיבור רגיל, מ"מ אינו כקול שיר, ושרי.
ועיי"ש עוד מה שכתבו.

בספר "לבנימין אמר" לרבי בנימין אברהם הלוי גרינגרס
(רמת בית שמש תשע"ד) על או"ח סימן ע"ה סעיף ג' הביא
ג"כ את הדברים הנ"ל. וציין בהערה כ"ב, שכ"כ בספר אום
אני חומה, ובס' עוז והדר לבושה, אך סיימו דאינו ראוי.
ועיי"ש עוד מה שכתב.

ועיין בקונטרס עזרת אליעזר עמ"ס קידושין שהביא ג"כ את
הדברים (עמ' 158).

בספר "דבר גדעון" הלכות והליכות ריחוק מעריות חלק א'
להרה"ג גדעון מאיר גילקרום, הוסיף על מה שכתב בדעת
נוטה ששריקה של אשה אינו נחשב לקול באשה ערוה, אך
כתב שאין זה ממידת צניעות לשרוק בפה ובפרט ברחוב.
ועיי"ש עוד לגבי זמזום שיר של ערוה דדעת הגר"ח קניבסקי
להתיר, והביא שם פוסקי שאסרו ובפרט אם יודע מה הוא
השיר שמזמזמת. עיי"ש. ואכמ"ל.

ועיין בספר "גם אני אודך" תשובות מהר"ם חליוה שליט"א
חלק מ"ט סימן ה' וסימן ו' בענין שמיעת אשה מתופפת או
מנגנת בחליל האם איכא בהא קול באשה ערוה, ובתוך
תשובה ו' כתב על דעת הגר"ח הנ"ל בדעת נוטה, וז"ל: מיהו

צ"ע אם מו"ר זצוק"ל מיירי התם בשריקה דעלמא או אף
בשריקה דרך ניגון (כפי שיש היודעים לשרוק לפי קצב
מילות השיר), ועיי"ש עוד מה שכתב ואכמ"ל.

יש להוסיף כאן לפי הדעות שמתירות לשמוע הקלטה של
אשה שרה בהקלטה ואינו מכירה, לפי זה יוכל לשמוע
הקלטת שריקות של נשים אף לפי קצב.

אם יוצר שריקות אשה ע"י בינה מלאכותית נראה שוודאי
מותר כי גם בשיר של קול אשה שנעשה ע"י בינה
מלאכותית יהיה מותר.

חג שמח ובשורות טובות ושמחות לעד

פתקא טבא

בברכת התורה ולומדיה

רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא

מח"ס מריח ניחוח

עפולה ת"ו

*

מכתב על קונטרס "תיקון החרדה" עם כמה בירורים עליו

בס"ד

לכבוד הרב הצדיק, הרב רן שליט"א,

קבלתי את הקונטרס על החרדה מכבוד הרב, וקוראת בו
בהתעניינות רבה. מתפעלת כמה כלי מופלא הוא בין היתר
לבעלי תשובה, וכלי לריפוי דווקא בפשטות ובעמקות
הסמויה בה.

שאלה לי לגבי הר שפר:

א. לא הבנתי מאיפה המושג.

ב. דבר שיש להעמיק, אם כי הוא גם נורת אזהרה מול
טובת השיפור שלו לקריסת ועומס יתר שיש לבעלי תשובה
או גם לבחורי ישיבה, כמו שהרב ציין מפאת הרצון להשלים
פערי העבר וכו', או מאידך להגיע לשלמות בעבודת השם.

ברצוני להוסיף שלפעמים זה לא רק מהרצון לשלמות, אלא
עול התורה והמצוות ועול החיים המסורים יכולים להביא
לקריסה — תפסת מרובה לא תפסת, אך המציאות
תפסתה מרובה. מעניות דעתי טוב לכוח הרצון הנכסף
להשלים פערי עבר בשלמות.

שאלתי היא: איך אפשר להגיע לשמחה המיוחלת מבלי
לקרוס?

בברכת טוב והוקרה גדולה, בהודיה ושבח למלכו של עולם
שזכיתי לפנינים יקרים אלו מפי הרב.

הילה אביב

קרית יובל

ראיתי שכתבת עוד כמה פרטים על תיקון החרדה בלי נדר
אשתדל לכתוב בהמשך כמה דברים על זה.

תודה רבה על הכל

ממש שמח שמעיינים בדברים.

א"ה ריחמ"א: כעת בליל הושענא רבה ה'תשפ"ז התפנית
לכתוב תשובה על השאלות שכתבה, וז"ל:

ליל הושענא רבה ה'תשפ"ז

לכבוד גב' הילה אביב תחי' מועדים לשמחה חגים וזמנים
לששון!

מחילה על איחור התשובה הייתי עמוס מאד.

ברוך השם בזכות השאלה על "תיקון הנפטרים" זה גרם לי
להרחיב את הדברים מעט, ובלי נדר שיהיה מסודר יותר
אשלה.

בענין הקונטרס ששלחתי "תיקון החרדה", שמחתי מאד
לדעת שהייתה לך התעניינות בדברים וראית בהם ככלי עזר
לבעלי תשובה ובפרט בדור שלנו.

א. בענין מה ששאלת על המושג "הר שפר", אני ממש שמח
ששאלת מקור המושג, כי יתכן שמושג זה לא מבואר כל כך
בקונטרס "תיקון החרדה" מה מקורו.

יש להקדים כי כל הרעיון של קונטרס "תיקון החרדה" בנוי
על מה שכתוב בפרשת מסעי, על ארבעים ושתים מסעות
שעברו עם ישראל במדבר בצאתם ממצרים, והתורה
הקדושה טורחת לציין את כל המקומות של המסעות
שעברו עם ישראל במדבר.

יש לשאול בענין זה, מדוע התורה כותבת בכלל את
המסעות, מה זה משנה כמה מסעות עברו עם ישראל
במדבר, וכמו כן אם רוצה התורה לכתוב שעברו ארבעים
ושתים מסעות, שתכתוב שעברו ארבעים ושתים מסעות
בלבד, מדוע התורה כותבת את כל שמות המסעות שעברו
עם ישראל במדבר.

ידוע בשם הגאון רבי אליהו קרמר זצוק"ל הגאון מוילנא
(שבתאריך י"ט תשרי חול המועד סוכות ההילולא שלו),
שכל הארבעים ושתים מסעות שעברו עם ישראל במדבר,
יכול כל יהודי בכל דור ודור לעבור אותם בפוטנציאל, וכל
מסע שעברו בני ישראל במדבר הוא משהו ששייך לתכונת

נפשם, כי שם דווקא היו צריכים לעבור, כי במקום ובמיקום
הזה דווקא יש משהו שעובד על תכונת הנפש שלהם (ויש
להאריך מאד בענין זה של מקום מגוריו של האדם, וכן על
המקומות שהוא עובר בהם פיזית במהלך חייו. תזכירי לי
לכתוב לך בענין), ועל כן מובן מדוע התורה כתבה את כל
הארבעים ושתים מסעות.

ועוד יותר מובן מדוע התורה כותבת שם של כל מקום
ומקום שעברו עם ישראל באותם ארבעים ושתים מסעות,
כי כל מקום הוא בעל משמעות לאותו מסע שעברו בני
ישראל במדבר, ומשם המקום של המסע עצמו אפשר
ללמוד איזה דבר לתכונת הנפש של האדם.

ועל כן לגבי "הר שפר" הוא שם של אחד המקומות שעברו
עם ישראל במדבר אחר צאתם מארץ מצרים, ומשם
המקום אני יכול להבין מה היה תכונת המסע.

וכמו כן לפרש אותו כפי מציאות כל דור ודור, וכפי
המציאות של כל אדם ואדם, כי לכל האומה הישראלית בכל
דור ודור יש פירוש לשמות המסעות וסוג המסע שהם
עוברים, וכן לכל אדם ואדם בכל דור ודור יש משמעות לשם
המסע שהוא עובר.

על כן "הר שפר" יש בו כמה משמעויות, כפי משמעות
הדור, וכפי משמעות האדם, והמשמעות כפי הדור שלנו "הר
שפר" הוא הר של שיפורים, שיש רצון לאדם להעמיס על
עצמו הר של שיפורים ומזה מגיע לחרדה, או כלפי אשה
"הר שפר" מלשון "הריון" ו"מי שפיר", שע"י כך אפשר
להגיע למסע שנקרא "חרדה", אך התיקון לכל זה הוא
המסע שנקרא "מקהלות", וכפי שהבאנו שם בקונטרס
"תיקון החרדה". עיי"ש.

ב. בענין הרצון להשלים פערים שיכול העומס שמעמיס על
עצמו להביאו לקריסה, אך מאידך יכול זה להביא לשלמות
בעבודת ה'.

יש לציין שחייב הדבר להיות בצורה מאוזנת והיינו שאף
שיש לו רצון להשלים פערים אך כדי שלא יהיה במצב של
"הר שפר" שיביא ל"חרדה", אם רואה שעושה את הדברים
מתוך מתח וחוסר שמחה ידע שאין זה מביא לשלמות
בעבודת ה'.

וגם במצב שיש ליהודי ריבוי של עול התורה והמצוות,
שיתכן שזה יהיה בעבורו "הר שפר" שיביא ל"חרדה", יש
לזכור שאת קיום התורה והמצוות יש לעשות מתוך נחת
ושמחה ולא מתוך לחץ, גם את המצוות שאתה מחויב בהם,
ואם אדם מרגיש מעט לחץ יכול להוריד את הלחץ מעצמו,
והיינו על ידי שמרפה קצת, לא חייב לגמור את כל התהלים
בכל שבת גם אם נוהג כן בחייו, וישמח במה שזכה לסיים
באותה שבת. (אשמח מאד שתעבירי את המסר לעוד בעלי
תשובה).

אפשר להגיע לשמחה בעבודת ה' מתוך שמחה מבלי לקרוס, על ידי כמה וכמה אופנים:

א. יש לזכור שה' שמח מאוד במה שאנו עושים והוא אוהב אותנו מאוד מאד, והוא יודע שאנו בני אדם שנמצאים בגוף שמגביל את היכולות שלו, ולזכור שזה הרצון של ה', כי אם הוא היה רוצה אנשים שיש להם כוחות אין סוף, הוא היה שם בעולם הזה מלאכים ולא בני אדם, אך הרצון האלהי הוא שיהיה כאן בני אדם שמתגברים על קשיים ונסיונות.

ב. יש לעשות את הדברים בנחת ובלי לחץ, ומתוך התלהבות כי ההתלהבות מביא שמחה ללב (אך לא יתרה מדי, הכל במידה ובמשקל, כי זה יכול להיות מעצת היצר הרע להעמיס על האדם יותר מהיכולת שלו).

ג. חשוב מאוד לא להזניח את הגוף ולתת לו מה שמגיע לו, וכשנותנים לו מה שמגיע לו הוא נותן את האפשרות לנשמה לפעול בעבודת ה' בשמחה, כי אם הגוף עייף, משמעות הדבר שהוא לא כלי קיבול להכיל את כל העוצמה של הנשמה שאתה רוצה שיהיה בו, ועל כן חייב האדם לתת לגוף מנוחה, ואחר המנוחה הוא יהיה כלי קיבול, לאור הנשמה.

ד. יש לאכול טוב לישון טוב ולעשות מה שאוהבים, ואז עושים טוב גם את מה שה' יתברך רוצה מאיתנו, כי אם אין לאדם את הבסיס לחיים טובים הוא יכול להגיע לקריסה.

תודה רבה על השאלות הנפלאות והמיוחדות, ממש משמח אותי מאד.

בברכת התורה ולומדיה
פתקא טבא וחג שמח
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח"ס מריח נוחות
עפולה ת"ו

הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס "גם אני אודך"
ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

חקירות על חג הסוכות בעתות מלחמה

ב"ה

ערב סוכות תשפ"ז

לכבוד הגה"צ והאדיר שליט"א

הנה שאלות שחנני ה' יתברך ברוב חמלתו לאחר יגיעה גדולה מאד בעניני מלחמה שקשור לחג הסוכות, ובתפילה שלא יהיה

מלחמות כלל לכל ישראל בכל מקומות שהם, אולם צריך לדעת ההלכה למעשה, אם יהיה מלחמה חלילה וחס בחג הסוכות.

אפשר לצאת בזה בבחינת כל העוסק בתורת מלחמה בסוכות, כאילו היה מלחמה, ויתבטלו כל הגזירות רעות מעלינו ועל כל ישראל.

ויהיה חלקי תמיד בתורת ה' לעד. וממזכי הרבים לנצח. אמן כן יהיה רצון

ונשמח לקבל חוות דעתו הרמה

ויגדיל תורה ויאדיר

א) אם יש אזעקה באמצע הסעודה, וצריך לצאת מהסוכה, האם זה דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו רבו קיתון על פניו?

ב) אם היה אזעקה באמצע אמירת ההלל, האם יחזור לראש?

ג) אם בירך על נטילת לולב, ולפני שהפך האתרוג חזרה שיהיה דרך גידולו, ולנענעו, היה אזעקה, ורץ למרחב מוגן, האם יחזור לברך על נטילת לולב?

ד) האם מותר להישאר בסוכה כשיש אזעקה, ולסמוך על זה שסוכה זה שמירה גדולה, ואם יכול לסמוך שיש כיפת ברזל, כמוכן באופן שסומך רק על הקב"ה שיצילו. ולא על כיפת ברזל?

ה) אם יש פטור של מצטער לישון בסוכה, כי חושש שיהיה אזעקות, ויצטרך לברוח באמצע הלילה כדי להגיע למרחב מוגן?

ו) אם אכל כזית הראשונה בסוכה באמצע אזעקה שלא יצא למרחב מוגן, כשהיה צריך לצאת, האם צריך לאכול שוב עוד כזית בסוכה אחרי האזעקה?

ז) אם בירך לישב בסוכה וטעם מעט מהחלה, והלך למרחב מוגן, אם צריך לברך שוב לישב בסוכה כשחוזר לסוכה?

ח) מה הדין אם בירך המוציא ולישב בסוכה, ועוד לפני שטעם בכלל מהחלה, היה צריך לברוח למרחב מוגן, האם יברך שוב המוציא ולישב בסוכה?

ט) וכן מה הדין באכילת מזונות שבירך בורא מיני מזונות ולישב בסוכה, והיה אזעקה והלך למרחב מוגן לפני שטעם, אם יברך שוב?

וכן מה הדין כנ"ל כשבירך על אכילת פירות או שתיה, ולא הספיק לטעום, או לשנות, וברך למרחב מוגן?

י) אם רץ למרחב מוגן ובדרך שבר הפיטם של אתרוג חבירו, או שפסל לו הלולב, האם צריך לשלם לו?

יא) האם מותר לרוץ למרחב מוגן ציבורי עם הלולב בידו, או שיש חשש שידקור חבירו עם שפיץ של הלולב בריצתו, וכעין המעשה של סנדל המסומר?

יב) האם יש ענין להיות במרחב מוגן עם ארבעת המינים בידו, שהרי ידוע שהם מאני דקרבא. [כלי מלחמה]?

יג) האם יש חשש 'בל תוסיף' כשיושב בסוכה בעת הישמע אזעקת התרעה על ידי טילים?

יד) הנה אשתקד כאשר שונאי ישראל ירו טילים על ארץ ישראל, והורו כמה רבנים שבמקומות שהם מוגדרים כסכנה, וזמן ההתרעה קצר ואין מספיק זמן לברוח למקום מוגן, ויש שם

לג) באופן שבגלל פחד ברחו מביתם לעיר אחרת על ידי חילול שבת, ולא היה היתר לכך, האם יברכו לישב בסוכה, כיון שהגיעו לסוכה הזאת על ידי חילול שבת?

לד) האם מותר אכילה חוץ לסוכה כשיש לו טירחה ללכת לסוכה שנמצאת ליד מרחב מוגן?

לה) האם מותר לקחת כדור הרגעה חוץ לסוכה?

לו) האם יש חיוב בסוכות לקחת כדור הרגעה כדי שיהיה יכול לשבת בסוכה ברוגע ובשישוב הדעת?

לז) האם מותר לכתחילה אכילת עראי כששוהה במרחב מוגן?

לח) האם מותר שינת עראי כששוהה במרחב מוגן?

לט) ומה הדין שינת עראי בסוכה כששומר עומד על גביו?

מ) האם מותר ישיבה בסוכה שנבנתה בשבת ח"ו, באופן שמהדף הטיל נפל הסוכה, ובא אדם זר ובנה שוב הסוכה בשבת?

מא) אם עדיין יש רק התראות ולא אזעקות, [ולפעמים אין אזעקות בסוף, אפילו שהיה התרעה] האם חייב אז עדיין לישון בסוכה עד שיהיה האזעקה ממש, ורק אז יצא למרחב מוגן?

מב) האם חייב לישון בסוכה כשאשתו נתקפת בחרדה בגלל המלחמה?

מג) האם חייב בשינה בסוכה כשיש לו תינוק שנתקף פחד בגלל המלחמה?

מד) הורים המפצירים בבן לא לישון בסוכה מפחד המלחמה. האם חייב לשמוע בקולם?

מה) אחד שיש לו אמה אלמנה שפוחדת לישון לבד בבית, האם פטור מן הסוכה?

מו) האם יש דין מצטער לישון בסוכה, מפני רעש ההפגזות?

מז) האם מותר נטילת כדורי שינה ביום טוב מפני רעש ההפגזות?

מח) האם מותר להכניס פקקי אוזניים ביום טוב, כדי למנוע צער רעש ההפגזות?

מט) נכנס לבית בזמן התראה, האם יתאמץ לא להירדם, כדי שיחזור לסוכה?

נ) אם פסקו ירי הטילים, האם צריך לחזור לישון בסוכה?

נא) נכנס לבית בזמן אזעקה ונרדם, האם צריך לחזור לסוכה כשהאיר השחר?

נב) המפחד לישון בסוכה, האם צריך לשכור שמירה?

נג) באופן שחושש שיכאב לו הראש בגלל המלחמה, האם מותר לקחת אקמול ביום טוב כדי שיוכל לישון בסוכה רגוע?

נד) האם צריך למעט בשמחות בית השואבה עקב המלחמה?

[עלה בידי נ"ד חקירות בחמלת ה' עלי כמספר נ"ד פעמים שמופיע המן במגילת אסתר, ויהיה רצון שיתבטלו כל זרע המן. אמן כן יהיה רצון].

בשורות טובות לעד
פתקא טבא

הרבה אזעקות, פטורים מלישון בסוכה. ולכאורה צריך להבין הטעם שהם פטורים מן הסוכה, כאשר אבותינו מסרו נפשם לבנות סוכה בהיותם במחנה ההשמדה אצל הנאצים ימ"ש, וישבו בה למרות הסכנה הגדולה וחשש פיקוח נפש שהיה בכך. ובטח יש חילוק בין שני מקרים אלו, ואשמח לקבל חוות דעתו בזה?

טו) אם היה אזעקה ויצא מהסוכה, וחזר אחרי עשר דקות, האם צריך לברך שוב לישב בסוכה?

טז) בשעה שיש אזעקה, או בעשר דקות הראשונות שצריך להישאר במרחב מוגן, האם מי שהיה בסוכה, ולא היה במרחב מוגן אז, יכול לברך לישב בסוכה כשנמצא בסוכה אז?

יז) אם מפחד לישון בסוכה כיון שאין לו סוכה קרוב למרחב מוגן, כמה ממון צריך לבזבז כדי שיהיה לו סוכה סמוך למרחב מוגן?

יח) אם יש חיוב לשכור דירה אחרת לסוכות, שיש שם סוכה עם מרחב מוגן קרוב?

יט) במקום שיש הרבה טילים חלילה וחס, אם יש לו חיוב ללכת לעיר אחרת לסוכות?

כ) האם מותר לבנות סוכה במקום מוגן יותר, מכספי מעשרות?

כא) האם צריך לטרוח לבנות סוכה בתוך מרפסתו ביתו, ולא בחצר ביתו למטה, כדי שיהיה יותר רגוע, ולא יהיה מצטער בגלל הפחד שמפחד מהמלחמה ויהיה פטור מן הסוכה?

כב) אם באמצע שבנה הסוכה נפצע חלילה וחס מרסיסי טילים, האם זה סימן רע לו, וזה דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו וכו'?

כג) אם בנה סוכה במקום שדרך שם רצים אנשים למקלט של הבנין, האם כשר סוכה זו שבנה על המקום שצריך זאת כעת לכל השכנים, ומפריע לשכנים למהר למקלט?

כד) אם רוצה להיות במרחב מוגן, ואין לו סוכה קרובה, ולכן בונה סוכה על גבי רכב, האם כשר, ומה הדין אם הרכב נוסע אם כשר גם אז הסוכה?

כה) סכך שהתרום מהדף הטילים, וחזר ונח מאליו, אם כשר?

כו) אם עשה סוכה במקום שיש כל הזמן טילים ויריות ח"ו, האם הסוכה כשירה לברכה?

כז) העושה סוכה מתנפחת ברחוב ליד מרחב מוגן, האם יוצא בסוכה מתנפחת?

כח) חלק מירוט טילים, או חלקי טילים ממש, שהניח על השלחן בסוכה כנוי סוכה כדי לזכור להודות לה' יתברך, האם הוקצה למצותו?

כט) אם מותר לטלטל נוי סוכה שנפלו ביום טוב מהדף הטילים?

ל) מה שיעור הפסק בין קידוש לסעודה בזמן אזעקה? ואם נכנס לחדר מוגן אחרי קידוש, האם צריך לחזור ולקדש ולברך שוב לישב בסוכה?

לא) נכנס לבית מפני ירי טילים, האם ברכת לישב בסוכה שבירך קודם. זה לבטלה?

לב) אם מפחד כל רגע שיהיה אזעקה ואוכל בעמידה, האם יכול לברך לישב בסוכה?

הרה"ג נועם יעקובי שליט"א ירושלים תובב"א

מוזכר בגיליון 973 הספר אמונת עיתך מאת הרב משה וולפסון,
ואתם כתבתם עליו שליט"א, והוא זצוקלה"ה זיע"א⁶⁹.

בברכה הנ"ל

הרה"ג דניאל כבביה שליט"א גבעת המורה - עפולה

מועדים לשמחה !

קושיא 1. יש לדון בעניין דין מצטער במקרה שצפוף לו מקום
השינה כגון שהסוכה קטנה ויש כמה מזרונים צפופים וכדו....
האם שייך בזה דין מצטער או לא?
ונראה לומר שאם חז"ל למדנו שמינימום סוכה ז' על ז'
ובודאי ברוחב כזה צפוף לישון,
על כרחך חז"ל לא החשיב צער של צפיפות בדין מצטער.

קושיא 2. ידוע הכלל "תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם" לדוגמא
בבית המקדש הקריבו קודם קרבן תמיד ואח"כ קרבן מוסף
מכיוון שקרבן התמיד תדיר.
ומטעם זה פסק השו"ע תרמ"ד ס"א דלאחר התפילה נוטלין
הלולב ומברכים.
הקשה האגרות משה (או"ח ח"ד צט) במשנה בסוכה מא. יוצא
אדם מביתו ולולבו בידו.....
מבואר שהיו נוטלין לולב קודם התפילה.
כך היה מנהג אנשי ירושלים וכך מנהג האר"י,
והרי תדיר קודם ומדוע נוטלין קודם התפילה התדירה? (תדיר
זה חיוב לא המלצה).
באגרי"מ חילק למנהג אנשי ירושלים שהיו עם הלולב כל היום
אזי אם יטלו את הלולב רק לאחר התפילה יפסידו זמן של
מצוה, לכן להם היה מותר אפילו שזה לא תדיר. (בשונה מקרבן
מוסף שלא יפסיד את המצוה כלל)
אך לאלו שלא נוהגים ליטול כל היום יטלו לאחר התפילה
כשו"ע.
וקשה לדעת האר"י שנוהגים ליטול קודם התפילה, הרי תדיר
קודם?

קושיא 3. במשנ"ב תרנא ס"ק נו ובבית יוסף בדם הר"ר משולם:
אם היה מברך וראה שאחד מהמינים חסר לו או פסול או
הפוך, אם היה לו בביתו באופן שאין צריך להפסיק בינתיים...
יקח ארבעתן ויברך על הערבה "על נטילת ערבה" על הדס "על
נטילת עץ עבת"..... אבל על הלולב עצמו יצא כיוון שהיה בביתו
ארבעתם.

הקשה הכפות תמרים - מבואר כאן שיש אפשרות אם אחד
מהמינים לא נמצא בזמן הברכה או פסול שיוצאים על אלו שכן
נמצאים ביד.
ואם כן מה הועילו בזה (תרנא סע ה) שכדי שהמצווה תהיה
עוברת לעשייתה מניחים או הופכים האתרוג,
הרי כלפי הלולב זה לא עובר לעשייה?

קושיא 4. ידוע הסיפור עם הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל שלא חש
בטוב והיה פטור מדין מצטער בסוכה, וכאשר הגיע אליו אורח
יצא לשבת איתו. ואמר אמנם אני פטור מוכה מדין מצטער אך
מדין הכנסת אורחים אני חייב.

ושמירה עליונה על כל ישראל בכל מקומות שהם
וקוב"ה יפרוש סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל
ברחמים וחסדים עצומים
אמן כן יהיה רצון
בברכת כהנים באהבה כעתירת
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס "גם אני אודך"
ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

מדור מכתבים למערכת

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א מבשרת ציון

בעזה"י חוה"מ סוכות התשפ"ז

כבוד הרב הגדול דובר ומגיד מישרים, בחיבורים ובספרים
מאירים,
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מעייה"ת רחובות יע"א
רוב שלום טובה וברכה,

ראה ראיתי בספר גם אני אודך מתשובות הגר"מ חליוה
שליט"א, חלק כ"ו (סימן ט"ו עמ' י"ז), שכתב לכת"ר ביאור
ע"פ ספרי החסידות, על נוסח יהי רצון שאומרים בכניסה
לסוכה: "ותזכנו לישב ימים רבים על האדמה אדמת קודש".
שהסוכה קדושה כקדושת ארץ ישראל, ולכן תפילה זו נאמרת
דווקא בסוכה. (ר"י טייטלבוים מסאטמר זי"ע ח"ב ליו"ט
נעמ' רפ"ט בשם הזה"ק פרשת אמור, וכן הביא צמח דוד
מדינוב).

והנה תפילה זו מיוחסת למקובל רבי יוסף יוזפא מספרו יסוד
יוסף, ונכתבה בזמן עליית רבי יהודה החסיד ותלמידיו
לירושלים, ויהודים רבים באותה העת עזבו את הגולה, ועלו
לארץ ישראל לעת זקנתם, בכדי לחיות בה ולהקבר באדמת
קודש, ולכן דווקא בזמן סוכות, כדרך שעוברים מדירת קבע
לסוכה, באותה שעת רצון התפללו יהודים שיזכו לעזוב את
הגולה ולעלות אל ארץ ישראל, ובקשו שיהיה מתוך אריכות
ימים לעבודת ה' בקדושה ויזכו לחיות על האדמה, ואחר
אריכות ימים ושנים יזכו להקבר באדמת קודש, ולכן גם נכפלו
הדברים "האדמה אדמת קודש".

וראוי להוסיף לדברי קודשו של הייטב פנים (סוכות), שביאר
את נוסח התפילה, שזנכה להפוך את "האדמה", ואת הגשמיות
והענינים הארציים, כמו אכילה שינה ושאר דברי חולין,
לאדמת קודש, וכמו הסוכה שאפילו ישיבה אכילה ושינה בה
הופכת למצווה. יעו"ש בדב"ק.

והנלענ"ד להוסיף בדרך צחות והלצה, כידוע שעם ישראל
הצדיקים, מהדרים במצוות הסוכה, ובכדי לבנות סוכה,
מעמידים מרפסות, (כמובן בטוחות וללא סכנת נפשות ב"מ),
ובונים סוכה בגגות, ולכן כשנכנסים לסוכה מבקשים שזנכה
לדירה נאה ולא נצטרך לסוכה על גגות ומרפסות, אלא "לישב
ימים רבים על האדמה", דהיינו בסוכה על האדמה, ולא
בשמיים, ושתהיה עם סביבה בשכונת טובה עם אנשים צדיקים
ויראי שמיים "אדמת קודש", לעבודתך ויראתך כל הימים....

וה' יזכנו לישב כל עם ישראל בסוכה אחת, שמחת לבב בשובה
ונחת, אכ"י, עבד לאל אדון, כפיר ברוך מבורך דדון ס"ט

⁶⁹ בס"ד, ישר כח עצום ממש תודה רבה על תיקון. מועדים
לשמחה רבנו היקר. מגיע לי מזל טוב זכיתי לארס את הבת
שלי.

בנוגע לקביעות שמה - בכלל תלוי ברצונה ורגש שלה.

בכל אופן - תמשיך בהשם רות. באם רוצה - תוסיף ע"ז:
יהודית אלטע.

בברכה [חתי"ק]⁷¹

- והושמט זה בספרו. ובודאי באם יוציא מהדורא נוספת יציין
ג"כ לכאן נאף שהרבי לא הורה בפירוש ששמות אלו יהיו תחליף לשמות אלו, אבל הרי מובן
בפשוט שזו הכוונה, וגם בכל אופן זה שייך לספרו).

ומצו"ב ג"כ הדרייב ובו כל הגילויים הנפלאים, עשרות
יחידות מענות ותמונות וכו' ולמעלה ממאה מכתבים, וכן
סיפורים ותצלומי חתי"ק ויומנים ורשימות וכו' מהרבי שלא
התפרסמו מעולם, שיצאו לאור במשך מחצית השנה האחרונה
על ידי מקבץ ליובאוויטש (שע"י אחי שי) -
[1/drive/folders/https://drive.google.com](https://drive.google.com/drive/folders/1aXNlai23nuvLykUSTkozcscNtSY8QC9V?usp=drive_link)
[aXNlai23nuvLykUSTkozcscNtSY8QC9V?usp=drive_](https://drive.google.com/drive/folders/1aXNlai23nuvLykUSTkozcscNtSY8QC9V?usp=drive_link)
[link](https://drive.google.com/drive/folders/1aXNlai23nuvLykUSTkozcscNtSY8QC9V?usp=drive_link)

בברכת גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה

ושנזכה לאורם של עוד ספרים רבים מתורתו

ובראשם השלמת (הן סיום הוצאת המהדור"ק של הסדרה, והן
השלמת מלשון שלימות בכרכים שכבר יצאו לאור) סדרת אוצר
חסידי חב"ד - כאוות נפשו של הרבי

הת' גבריאל משה קלמן כהן

נ.ב. לפני שליחת המכתב, זכיתי לקבל מכתב ג"כ מכתב מיו"ר
המכון להפצת תורתו של משיח⁷², הרב ישראל שי גרנובטר,
ובו הוספות רבות וחשובות, וזו לשונו:

"...התפרסם השנה:

⁷¹ בעלון הנ"ל שם הובא ג"כ צלום המכתב המקורי.
והוסיף שם המו"ל: 'מספרת הנמענת תחי' (לא נכנס בתשורה
וויינברגר שם):

כשנולדתי, קראו לי הורי שתי שמות יהודיים ע"ש 2 דודות שלי
שנרצחו בשואה הי"ד. אך מכיון שגדלתי בבית לא חרדי, הכינוי
שלי הי' "הלן שאלה" ובהמשך "אודי חליטה" (תלוי לפי שתי
הארצות שבהם התגוררתי בצעירותי). כשהגעתי לארץ הקודש,
שאלו אותי מה השם העברי שלי, אך לא ידעתי מהו כי לא
השתמשתי בו... לכן החלטתי לקרוא לעצמי רות.

בהמשך, זכיתי לכתוב לרבי ע"כ - שיש לי 2 שמות גויים שאיני
זוכרת מה תרגומם העברי ושהוספתי לעצמי את השם - וע"כ
ענה לי הרבי שאם אני רוצה אז אוסיף גם את השמות יהודית
ואלטע, ובעצם הרבי "גילה" לי מה התרגום - "אודי" זה
"יהודית" ו"חליטה" זה "אלטע"...

⁷² מכון העוסק בהדפסתם המלאה של שיחותיו של הרבי על פי
ההקלטות ועוד, וכן בשימור כל דבריו, כולל ובמיוחד אלו
שנאמרו בעת חלוקות הדולרים. במשך השנים האחרונות
פרסם המכון על פי ההקלטות המקוריות (שלא מתפרסמות)
מהחלוקות את שפע דברי התורה שנאמרו בהם שלא זכו עד כה
ליחס הראוי - ביניהם שמות רבים שלא נכנסו לספרים כמו
'זורע צדקות מצמיח ישועות', וכפנים. ה"ר"ד [=ראשי
דברים] נדפסים כהוספות לקבצי השיחות היוצאים לאור מידי
שבוע בקבצי 'דברי משיח', ולאחר מכן נכנסים למקומם הראוי
בספרים המלאים.

כתובת הדואר האלקטרוני של המכון:
torasmoshiachs@ gmail.com

יש לדון האם חייב בברכת לישוב בסוכה?
האם כיוון שפטור מדין מצטער לא יברך או דילמא סו"ס יושב
בסוכה ולכן יברך?

בברכת התורה
דניאל כבביה
גבעת המורה - עפולה

התמים משה קלמן שיחי' כהן

שלום וברכה!

מצורף בזה מכתב שכתבתי לאחרונה, באם מעוניין לפרסמו
בעלונו הק' כבוד יהי' לי.

להעיר ג"כ בנוגע למ"ש הרב"מ דדון בע' האחרון של הקובץ
על האדמו"ר מביאלא אוסטרובא - שם משפחתו לא הי'
בירדמן כ"א רבינוביץ', ככל אדמו"רי ביאלא.

א גוטן קוויטעל

לכבוד

הרה"ג הרה"ת וכו' וכו' ר' חיים אליהו יוחנן שי' גורארי'

יו"ר מכון אהלי שם, חבר ב"ד ועד רבני ליובאוויטש באה"ק
ורב העיר חולון

שלום וברכה!

ראיתי בספרו שי"ל לאחרונה בעניני שמות 'ויקרא שמו
בישראל', שמקדיש פרק שלם לשמות ששינה כ"ק אדמו"ר
שליט"א לאנשים שהיו להם שמות לועזיים, ביחוד על פי ספר
'זורע צדקות מצמיח ישועות'⁷⁰ ומיעוטו ממקומות נוספים
שליקט מתורתו של משיח כידו הטובה עליו, לאוויש"ט
ובריאות, אכ"ר.

ורציתי להעיר - באם טרם העירו לכת"ר - שלאחרונה
התפרסם שם נוסף, במכתב מיוחד ונדיר שהתגלה לפני
כמחצית השנה, בשמבה"ח ניסן תשפ"ו, על ידי 'מקבץ
ליובאוויטש' בגליון הראשון (ואחרי זה ג"כ בתשורה וויינברגר כ"א מני"א תשפ"ו),
וזו לשו"ק:

"ב"ה, כ"ז מ"ח תשמ"ח

ברוקלין נ. י.

מרת רות ת"י

ברכה ושלום!

מאשר הנני קבלת מכ' ובו בקשת ברכה פ"נ מיום יב' מ"ח

ובעת רצון יקרא על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ
זי"ע.

⁷⁰ ליקוט דברי קדשו של הרבי שנאמרו בעת מעמדי חלוקות
הדולרים ע"מ לתתם לצדקה, נלקט על ידי הרב ישראל
אלפנביין ונדפס בשנת תשנ"ג. בספר יש פרק מיוחד העוסק
בעניני השמות.

הרה"ג אברהם אסולין שליט"א עם כבוד המקובל הנזיר הרב אוהד יהודה תורגמאן שליט"א, לקראת הדפסה הספר מכתב יד להגאון חסידא קדישא רבי אליהו מלכה זצוק"ל מאגדיר

בחג הסוכות תשפ"ז קלטה עדשת המצלה של אחד המתפללים בבית הכנסת "בעלי מלאכה" חב"ד בעפולה, אותי ריחמ"א ס"ט בעת נטילת לולב

דייאנה - דינה (י"ד אייר תנש"א - קובץ דברי משיח ו' אייר תשמ"ב שהופיע לשי"פ אחו"ק תשפ"ו)

ביטריס - ברכה (כ' סיון תנש"א - קובץ דברי משיח כ"ב סיון תשמ"ב שהופיע לשי"פ בהעלותך תשפ"ו)

פורטונה - מזל טוב (כ"ב אלול תנש"א - קובץ דברי משיח ש"פ נצו"י תשמ"ב שהופיע לשי"פ נצו"י תשפ"ו)

ולחעיר גם מר"ד ביחידות כללית כ"ה תשרי תשמ"ז (שנדפס לראשונה ז"ע בכרך החדש של דברי משיח תשמ"ז ח"א) לאחת שביקשה שם בלה"ק ונתן לה כ"ק אדמהמ"ש השם "ברכה" (היא לא אמרה את שמה הלועזי).

ויש עוד דוגמאות גם בספרי דברי משיח הנדפסים, שאינם ברשימות השונות למיניהן. כגון: כ"ה ניסן תשמ"ט (דברי משיח תשמ"ט ח"ג ע' 412) - "גליה" (לא ידוע השם הלועזי) ו"עליה" (במקום אלה), כ"ו כסלו תש"נ (דברי משיח תש"נ ח"ב ע' 297) - "שרה" (במקום סטפני), כ"ט תמוז תש"נ (דברי משיח תש"נ ח"ה ע' 210) - סוניא "זהו גם שם יהודי". ואולי יש עוד.

ולחביבותא דמילתא מארכיון המכון שטרם התפרסם - בכ"ו שבט תנש"א אמר לאשה שמה הלועזי "סילויה" שתיקח את השם "שושנה". [...] ע"כ.

בברכת בריות גופא ונהורא מעליא.

משה קלמן כהן

מדור תמונות למערכת

בחול המועד סוכות תשפ"ז זכה ידידי היקר הרה"ג מרדכי אלמקיס שליט"א, יחד עם רבה הראשי של יהדות אתיופיה הרה"ג ראובן וובשת שליט"א להיות אצל הגאון רבי אליהו אברג'ל שליט"א מח"ס דברות אליהו בעיה"ק ירושלים תובב"א, ידידי הנ"ל נתן לו את ספר הפיוטים "ישיר משה" שזכינו להוציא לאור עולם לעילוי נשמת אבי מו"ר רבי משה בן רבקה זצ"ל

